

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ»

«ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2021 -2025, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, ΤΟ ΠΠΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ»

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ, 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ»

**«ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2021 -2025, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, ΤΟ
ΠΠΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ»**

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Εγκρίθηκε από την τριμελή επιτροπή αξιολόγησης την 30 Μαρτίου 2024

- 1. Σωτηρόπουλος Δημήτριος**
- 2. Τριανταφυλλοπούλου Αθανασία**
- 3. Μπιτσάνη Ευγενία**

ΚΑΛΑΜΑΤΑ, 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

UNIVERSITY of the PELOPONNESE

School of Management (Kalamata)

**POSTGRADUATE PROGRAM MSc – MPA: PUBLIC ADMINISTRATION and LOCAL
GOVERNMENT**

**“NATIONAL DEVELOPMENT PROGRAM 2021 -2025, OBJECTIVES AND PROSPECTS,
the PPA OF THE PELOPONNESE REGION”**

STAYROULA PAPADOPOULOU

KALAMATA, 2024

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η διπλωματική εργασία με τίτλο: «*Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025, στόχοι και προοπτικές, το ΠΠΑ της Περιφέρειας Πελοποννήσου*», μελετήθηκε εντός του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «*Δημόσια Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση*», της σχολής Διοίκησης του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων και Οργανισμών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, με την εποπτεία του καθηγητή Σύγχρονης Πολιτικής Ιστορίας Δημητρίου Σωτηρόπουλου. Επιθυμώ να εκφράσω θερμές ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή, πρόεδρο του Τμήματος Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας και Αναπληρωτή Διευθυντή του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, για την συνεργασία και την υποστήριξή του έως ολοκλήρωσης της εργασίας.

Οφείλω επίσης να απευθύνω ιδιαίτερες ευχαριστίες και στους διδάσκοντες καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος, την κ. Αθανασία Τριανταφυλλοπούλου, καθηγήτρια Αναπτυξιακών Θεσμών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τον κ. Θεόδωρο Τσέκα, καθηγητή Δημόσιας Διοίκησης, την κ. Φωτεινή Παπουδάκη, καθηγήτρια Διοικητικής Αποκέντρωσης. Ευχαριστίες απευθύνω και στην διευθύντρια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος κ. Ευγενία Μπιτσάνη, Πολιτικός Επιστήμονας Διδάκτορας Πολιτιστικής Πολιτικής και Διοίκησης. Τέλος ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνω στην οικογένειά μου, που στάθηκε αρωγός στην ολοκλήρωση του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
SUMMARY.....	9
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ</i>	
1.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	10
1.2 ΦΟΡΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	10
1.3 ΕΙΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΔΕ.....	10
1.4 ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΣΑΛ ΣΤΟ ΕΠΑ.....	11
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : ΝΕΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΑ</i>	
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	14
2.2 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΠΑ.....	15
2.3 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΠΑ.....	16
2.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ.....	17
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ</i>	
3.1 ΓΕΝΙΚΑ	19
3.2 ΓΕΝΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ.....	20
3.3 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ - ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ.....	21
3.4 ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ.....	22
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΕΠΑ</i>	
4.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΕΠΑ ΤΗΣ ΠΠ 2021-2025.....	27
4.1.1 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 1:ΕΞΥΠΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	27
4.1.2 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 2: ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	30
4.1.3 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 3:ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	33
4.1.4 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 4: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ.....	38
4.1.5 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 5:ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑΣ.....	41
4.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	47
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο - ΈΡΓΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ – ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ</i>	
5.1 ΥΛΟΠΟΙΟΥΜΕΝΑ ΕΡΓΑ ΠΔΕ.....	49
5.2 Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ 2021 -2025.....	50

5.3 ΈΡΓΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΑ ΑΝΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΤΟΧΟ.....	53
5.4 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΠΑ.....	60
5.5 ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΡΟΩΝ.....	60
5.6 ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	65
5.7 ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	67
5.8 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ.....	70
5.9 ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΣΠΑ 2021-2027	71
5.10 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	73
ΠΙΝΑΚΕΣ.....	74
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ.....	75

Περίληψη

Με το μέρος ΙΗ΄ του νόμου 4635/2019 (ΦΕΚ Α/167) «Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις», και τα άρθρα 118 έως 141, καθορίστηκαν τα είδη των κριτηρίων και κανόνων που θα ακολουθηθούν προκειμένου να καταρτιστεί, να συντονιστεί, να διαχειριστεί, να χρηματοδοτηθεί και να ελεγχθούν οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ) καθώς και τα υποπρογράμματά του. Η χρηματοδότηση του αναπτυξιακού προγράμματος πραγματοποιείται από κρατικούς πόρους και πιο ειδικά από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

Η παρούσα αναλύεται σε πέντε κεφάλαια, ειδικότερα:

Κεφάλαιο 1^ο: Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

Παρουσιάζονται τα γενικά στοιχεία του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, οι φορείς υλοποίησης, οι δράσεις που εντάσσονται στο πρόγραμμα και επιπλέον γίνεται μια αναδρομή στο παρελθόν, αναλύοντας το αρχικό νομοθέτημα του προγράμματος.

Κεφάλαιο 2ο: Νέο αναπτυξιακό πρόγραμμα ΕΠΑ (Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης)

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται το νέο αναπτυξιακό πρόγραμμα, αναφέρονται τα χαρακτηριστικά του, ενώ γίνεται αναφορά στον τρόπο καθορισμού του. Επίσης αναλύονται οι διαδικασίες κατάρτισης του προγράμματος.

Κεφάλαιο 3ο: Η εφαρμογή του προγράμματος στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται η εφαρμογή του προγράμματος στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, προσδιορίζονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής, το θεσμικό πλαίσιο και τα κανονιστικά κείμενα που λήφθηκαν υπόψη για τον καθορισμό του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης.

Κεφάλαιο 4ο: Αναπτυξιακοί στόχοι ΕΠΑ

Στο τέταρτο κεφάλαιο αξιολογούνται οι αναπτυξιακοί στόχοι του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης, μέσω της SwoT ανάλυσης που υλοποιήθηκε για κάθε στόχο και αναφέρονται συμπερασματικά οι αναπτυξιακές δυνατότητες του προγράμματος καθώς και οι δυσλειτουργίες που ενδεχομένως προκύψουν κατά την εκτέλεση του προγράμματος.

Κεφάλαιο 5ο: Έργα εθνικών πόρων, καθορισμός στρατηγικής

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύεται διεξοδικά το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Περιφέρειας Πελοποννήσου, ανά τομέα παρέμβασης, η στρατηγική που καθορίστηκε, οι προτεραιότητες που τέθηκαν ανά αναπτυξιακό στόχο καθώς και οι δράσεις που καθορίστηκαν να χρηματοδοτηθούν ανά άξονα προτεραιότητας. Αποτυπώνεται ο προϋπολογισμός του προγράμματος και η κατανομή του ανά δράση καθώς και το χρονοδιάγραμμά του. Τέλος αναλύεται η συνέργεια του προγράμματος με λοιπά αναπτυξιακά προγράμματα και διατυπώνονται συμπεράσματα.

Λέξεις Κλειδιά: Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης, Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης, Περιφέρεια Πελοποννήσου

Summary

Part II of Law 4635/2019 (Government Gazette A/167) "Invest in Greece and other provisions", and articles 118 to 141, defined the types of criteria and rules to be followed in order to prepare, coordinate, manage, finance and control the development interventions of the National Development Program (NDP) as well as its sub-programs. The financing of the development program is carried out by state funds and more specifically by the Public Investment Program (PIP).

This paper is divided into five chapters, in particular:

Chapter 1: Public Investment Program

The general elements of the Public Investment Program are presented, the implementing bodies, the actions that are included in the program and in addition a look back is made to the past, analyzing the original legislation of the program.

Chapter 2: New development program EPA (National Development Program)

In this chapter, the new development program is analyzed, its characteristics are mentioned, while reference is made to the way it was defined. The training procedures of the program are also analyzed.

Chapter 3: The implementation of the program in the Peloponnese Region

The third chapter refers to the implementation of the program in the Peloponnese Region, the special characteristics of the region, the institutional framework and the regulatory texts that were taken into account for the definition of the Regional Development Program are identified

Chapter 4: EPA development goals

In the fourth chapter, the development goals of the National Development Program are evaluated, through the Swot analysis that was implemented for each goal, and the development potential of the program as well as the malfunctions that may arise during the execution of the program are concluded.

Chapter 5: National resource projects, strategy definition

In the fifth chapter, the Regional Development Program of the Peloponnese Region is thoroughly analyzed, by intervention area, the strategy that was determined, the priorities that were set by development objective as well as the actions that were determined to be financed by priority axis. The budget of the program and its distribution per action as well as its schedule are recorded. Finally, the synergy of the program with other development programs is analyzed and conclusions are formulated.

Keywords: National Development Program, Regional Development Program, Peloponnese Region

Κεφάλαιο 1^ο : Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

1.1 Γενικά

Δημόσιες επενδύσεις αποτελούν πάγιες καθώς και άυλες χρηματοδοτικές επενδύσεις του κράτους, μέσα στο γενικό πλάνο της οικονομικής πολιτικής και ειδικότερα της αναπτυξιακής κατεύθυνσης που ακολουθείται κάθε φορά, έχουν σαν σκοπό να καθορίσουν την αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος με σκοπό πάντα το κοινωνικό όφελος του συνόλου.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τα άρθρα 11 του Ν. 2860/2000 και 14 του Ν.3614/2007, καθορίζεται η έννοια του όρου «Δημόσιες Επενδύσεις» και αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι περιλαμβάνουν την κρατική και κοινοτική συμμετοχή του συνόλου των πράξεων που υλοποιούν οι Διαχειριστικές Αρχές των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΚΠΣ και ΕΣΠΑ ή των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών. Ακόμα στην έννοια του όρου περιλαμβάνονται και οι πρωτοβουλίες που υλοποιούνται με επιβάρυνση του Ταμείου Συνοχής. Τα ανωτέρω προγράμματα για την υλοποίησή τους αντλούν χρηματοδοτήσεις από τον κρατικό προϋπολογισμό, ειδικά από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

1.2 Φορείς υλοποίησης

Οι δημόσιες επενδύσεις υλοποιούνται από διάφορους φορείς, όπως τη Βουλή, τα Υπουργεία, τις Περιφέρειες, τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου, τις Ανώνυμες Εταιρείες (Α.Ε.) του Δημοσίου, καθώς και από Οργανισμούς (ΔΕΚΟ κλπ.). Οι φορείς αυτοί περιλαμβάνονται στις αποφάσεις χρηματοδότησης του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

1.3 Ειδικά για το ΠΔΕ

Οι ενέργειες του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και οι λοιπές δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν από αυτό, εγκρίνονται κατόπιν αποφάσεων των Υπουργείων Οικονομίας και Ανάπτυξης, κατόπιν κατάθεσης προτάσεων από τους φορείς που χρηματοδοτούνται από το πρόγραμμα. Το συνολικό ποσό του προγράμματος αποτελεί ένα τμήμα του συνολικού κρατικού προϋπολογισμού που στη συνέχεια αναλύεται ανά φορέα και ποσό χρηματοδότησης.

Οι επενδύσεις και τα ποσά των δαπανών για την υλοποίησή τους, οι οποίες έχουν ενταχθεί προς χρηματοδότηση από τον προϋπολογισμό του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ), αφορούν κυρίως τις κατωτέρω περιπτώσεις:

1. Κατασκευές νέων έργων, ανακατασκευές ή επεκτάσεις υφιστάμενων.

2. Προμήθεια διαφόρων ειδών εξοπλισμού.
3. Μελέτες, έρευνες και εμπειρογνωμοσύνες, που αφορούν τη λειτουργία του προγράμματος και στοχεύουν στον καλύτερο προγραμματισμό των προς χρηματοδότηση έργων.
4. Το σύνολο των δαπανών των προγραμμάτων που υλοποιούνται με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ, καθώς και των προγραμμάτων εδαφικής συνεργασίας (Ν. 3614/2007), τα οποία συνήθως χρηματοδοτούνται από διαρθρωτικά ευρωπαϊκά ταμεία και λοιπά κοινοτικά κονδύλια.
5. Έργα που υλοποιούνται μέσω δανεισμού μέσω Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.
6. Επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις που προκύπτουν μέσω εφαρμογής του νομικού πλαισίου.
7. Χρηματοδοτήσεις προς αύξηση του μετοχικών κεφαλαίων ανωνύμων εταιρειών κλπ.
8. Δραστηριότητες άλλων κατηγοριών, οι οποίες προσδιορίζονται αναλυτικά μέσω της έκδοσης Προεδρικών Διαταγμάτων και τυχόν Υπουργικών Αποφάσεων.

Για το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, το οποίο καθορίζεται σε ετήσια βάση, ο προγραμματισμός του οριστικοποιείται λαμβάνοντας υπόψη την διαμόρφωση της ετήσιας οικονομικής πολιτικής. Ο βασικός του στόχος παραμένει η ενίσχυση της οικονομίας σε μακροχρόνιο ορίζοντα, η ενίσχυση της απασχόλησης, η ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής.

Για τον καταρτισμό του υπάρχει μια αλληλουχία αποφάσεων που ξεκινά από τις προτάσεις των φορέων εκτέλεσης, ακολουθεί η συμπερίληψη των προτάσεων στον Κρατικό Προϋπολογισμό, η εισήγηση του Υπουργού Οικονομικών στη Βουλή, η επεξεργασία μέσω των αρμοδίων επιτροπών και τέλος η έγκρισή του.

Τα βασικά τμήματα του ΠΔΕ είναι δύο, το Εθνικό και το Συγχρηματοδοτούμενο μέρος. Οι χρηματοδοτούμενες δράσεις εντάσσονται στο Εθνικό ή στο Συγχρηματοδοτούμενο σκέλος του ΠΔΕ ή και στα δύο, ενώ καθορίζεται για κάθε φορέα υλοποίησης το συνολικό όριο πληρωμών που θα υλοποιηθούν από κάθε σκέλος του προγράμματος. Ο καθορισμός αυτός πραγματοποιείται με την έγκριση του προγράμματος από την Ελληνική Βουλή. Προκειμένου τέλος να υλοποιηθεί το πρόγραμμα ακολουθούν οι εγκριτικές αποφάσεις, ανά φορέα υλοποίησης, υπό μορφή συλλογικών αποφάσεων (ΣΑ) προς εκτέλεση έργων, μελετών και λοιπών δράσεων του ΠΔΕ.

1.4 Από το σχέδιο Μάρσαλ στο ΕΠΑ

Διαχρονικά το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) αποτελούσε ένα σημαντικό μέσο άσκησης αναπτυξιακής πολιτικής στη χώρα. Μέσω των έργων και δράσεων που υλοποιούνται, συμβάλει το πρόγραμμα στην σύγκλιση των περιφερειακών ανισοτήτων και

στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής. Προωθεί και υλοποιεί δράσεις βελτίωσης της βιώσιμης ανάπτυξης, ενίσχυσης της απασχόλησης, βελτίωσης της οικονομικής θέσης νοικοκυριών, της κοινωνικής δικαιοσύνης και τέλος στηρίζει την ανταγωνιστικότητα.

Εβδομήντα περίπου χρόνια μετά την νομικά θεσμοθετημένη, εμφάνιση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ), επιχειρήθηκε ο εκσυγχρονισμός του πλαισίου εφαρμογής των Δημοσίων Επενδύσεων στη χώρα μας, αξιοποιώντας διεθνείς πρακτικές και νέα πρότυπα.

Ο αρχικός νόμος καθορισμού του προγράμματος δημοσιεύθηκε το έτος 1952, με το Ν.2212 (ΦΕΚ 266 Α) *«Περί αναγραφής εις τον Κρατικό Προϋπολογισμόν από του οικονομικού έτους 1952-1953 και εφεξής πιστώσεων διά δαπάνας προβλεπομένας υπό Συμβάσεων Έργου Δ.Ο.Σ. και Ο.Κ.Α. εις βάρος των κεφαλαίων της Ανασυγκροτήσεως»*, ο οποίος νομοθέτησε για πρώτη φορά τις διαδικασίες μεταφοράς και αξιοποίησης πιστώσεων των "Κεφαλαίων της Εθνικής Ανασυγκροτήσεως", δηλαδή των χρημάτων που προέρχονταν από το σχέδιο Μάρσαλ.

Οι πρώτοι νόμοι που εκδόθηκαν καθόρισαν αρχικά την σημασία και έννοια των δημοσίων δαπανών αλλά και τους τρόπους χρηματοδότησης των τελικών αποδεκτών. Αυτό το σύστημα εφαρμόστηκε για αρκετά χρόνια, με την διαπίστωση μειονεκτήματος που αφορούσε την έλλειψη στην εφαρμογή του, ενός σχεδιασμού με μακροπρόθεσμο προγραμματισμό. Αποτέλεσμα ήταν η διάθεση των κονδυλίων να γίνεται χωρίς τη χρήση κριτηρίων και κανόνων, χωρίς κατηγοριοποίηση αναγκών, χωρίς αναπτυξιακή στόχευση και γενικότερα υπήρχε απουσία εθνικού αναπτυξιακού σχεδίου.

Η συμμετοχή της χώρας στην «ΕΟΚ» ήταν η αιτία για την πρώτη προσπάθεια αλλαγής του πλαισίου. Ήταν η ανάγκη αξιοποίησης της εξωτερικής χρηματοδότησης που άρχισε να εισρέει στη χώρα κατά τη δεκαετία του '80. Από τότε επιβλήθηκαν νέα κριτήρια και κανόνες με στόχο την απορρόφηση των ευρωπαϊκών κονδυλίων κατά την εφαρμογή προγραμμάτων Πολιτικής Συνοχής και Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ). Μετά το γεγονός αυτό το πρόγραμμα χωρίστηκε σε δύο μέρη.

Το πρώτο μέρος, αφορούσε ποσά που συγχρηματοδοτήθηκαν από διαρθρωτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η δε διαδικασία απορρόφησής τους προσαρμόστηκε στους κανόνες των προγραμμάτων αυτών, δηλαδή στους κανόνες εφαρμογής Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ), των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (ΚΠΣ) και σήμερα του ΕΣΠΑ.

Το δεύτερο τμήμα, το οποίο ήταν και το μικρότερο από οικονομικής άποψης, αφορούσε το κρατικό κομμάτι του ΠΔΕ, που μέχρι την παρούσα περίοδο διαχειριζόταν από το νομοθετικό πλαίσιο του έτους 1952, κάτι που έπρεπε οπωσδήποτε να διορθωθεί διότι στην ουσία ο

ρόλος του άρχισε να υποβαθμίζεται με επακόλουθες αρνητικές συνέπειες. Αυτές επικεντρώνονται στην διασπορά των έργων, στην αδιαφάνεια κατά τη λήψη των αποφάσεων, στην απουσία διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς, στην έλλειψη ελέγχου για τα ολοκληρωμένα έργα, στην απουσία βασικών υποδομών σε αρκετές περιοχές της χώρας, στην έλλειψη συντήρησης των υπαρχουσών υποδομών με αποτέλεσμα αυτές να απαιτούν αρκετούς πόρους προκειμένου να καταστούν λειτουργικές.

Το ΠΔΕ ήταν ένα από τα πρώτα προγράμματα που επλήγησαν από τις περικοπές εξαιτίας των μνημονίων, καθώς υπήρξαν συνεχείς μειώσεις του ύψους του προγράμματος. Έτσι από το ποσό των 10,3 δις. που το έτος 2010 κατέληξε στο ποσό των 6,4 δις. το έτος 2014. Οι περισσότερες μειώσεις παρατηρήθηκαν στο εθνικό σκέλος του ΠΔΕ, ενώ το συγχρηματοδοτούμενο κομμάτι έμεινε σταθερό, με σκοπό να αξιοποιηθεί για την εισροή ευρωπαϊκών πόρων στη χώρα. Έτσι το εθνικό ΠΔΕ, που το έτος 2004 στους Ολυμπιακούς αγώνες ήταν 4 δις., έφτασε το 2014 να έχει ποσό 700 εκατ., δηλαδή να έχει υποστεί μια σοβαρή μείωση σε ποσοστό άνω του 80%. Η μείωση που παρατηρήθηκε είχε δύο σημαντικές συνέπειες. Η πρώτη, η οποία εμφανίστηκε άμεσα, ήταν η συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών προς τους αναδόχους έργων που εκτελούσαν έργα με χρηματοδότηση από το εθνικό ΠΔΕ. Η επίπτωση αυτή αντιμετωπίστηκε σταδιακά με επιτυχία με αποτέλεσμα να μηδενιστούν οι ληξιπρόθεσμες οφειλές του προγράμματος.

Η δεύτερη επίπτωση και η σοβαρότερη, ήταν η έλλειψη της δυνατότητας από τους φορείς της ωρίμανσης νέων έργων. Και αυτό διότι κυρίως οι μελέτες ωρίμανσης χρηματοδοτούνταν από το Εθνικό ΠΔΕ. Το αποτέλεσμα των παραπάνω επιπτώσεων είναι το γεγονός ότι είναι πλέον ορατή η έλλειψη ώριμων έργων, κάτι που εμποδίζει να αξιοποιηθεί πλήρως το ΠΔΕ. Για την αντιμετώπιση της δεύτερης αρνητικής συνέπειας αποφασίστηκε σταδιακά η τροφοδότηση με πόρους του προγράμματος με ποσά περίπου 7 δις. κάθε έτος μετά το 2021. Παράλληλα το Υπουργείο Οικονομίας προχώρησε στη δημιουργία νέων προγραμμάτων και έργων, όπως το πρόγραμμα Φιλόδημος για τους Δήμους, το Ειδικό Πρόγραμμα Ενεργειακής Εξοικονόμησης Δημοσίων Κτιρίων, τη Χρηματοδότηση Τοπικών Χωρικών Σχεδίων κλπ., με στόχο τον πολλαπλασιασμό διαθέσιμων πόρων.

Κεφάλαιο 2^ο : Νέο αναπτυξιακό πρόγραμμα ΕΠΑ

2.1 Εισαγωγή

Μετά από την πορεία του ΠΔΕ, την αντιμετώπιση των όποιων προβλημάτων που παρουσιάστηκαν, την εφαρμογή μειώσεων την περίοδο των μνημονίων, τις πρωτοβουλίες και τα μέτρα που αποφασίστηκαν για την ενίσχυσή του, η ανάγκη να ενσωματωθούν στο πρόγραμμα σύγχρονες αρχές ως προς τον σχεδιασμό του, ήταν πλέον μονόδρομος.

Έτσι δημιουργήθηκε το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ) με ορίζοντα την παραγωγική ανάπτυξη της χώρας, μέσω της ισόρροπης ανάπτυξης των περιφερειακών περιοχών και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τους στόχους του εθνικού μεσοπρόθεσμου αναπτυξιακού προγραμματισμού και για την επίτευξη των στόχων θέτει ως πηγή χρηματοδότησης, την αξιοποίηση των πόρων του ΠΔΕ.

Για την υλοποίησή του νέου αναπτυξιακού προγράμματος, καταρτίζονται Τομεακά και Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης (ΤΠΑ και ΠΠΑ). Τα προγράμματα αυτά συντάσσονται από τα Υπουργεία και τις Περιφέρειες, βάση του αναπτυξιακού προγραμματισμού του κάθε φορέα και αφού ληφθούν υπόψη οι στόχοι που έχουν καθοριστεί αλλά και το ύψος της κατανομής των πόρων του ΕΠΑ, ανά φορέα.

Το ΕΠΑ στην ουσία σηματοδοτεί:

- Α) θεσμοθετεί τον αυτόνομο προγραμματισμό του εθνικού σκέλους του ΠΔΕ,
- Β) την στόχευση με μεσοπρόθεσμο χαρακτήρα έργων που κατατάσσονται σε στόχους και προτεραιότητες,
- Γ) το σύστημα ελέγχου και παρακολούθησης, με το οποίο είναι δυνατή η παρακολούθηση του προγράμματος, μέσω των έργων που υλοποιούνται, ενώ θα διαπιστώνεται η επίτευξη των αποτελεσμάτων και των στόχων που τέθηκαν.

Ο σχεδιασμός του αναπτυξιακού προγράμματος θα έχει πενταετή διάρκεια, αρχόμενη από 01/01/2021.

Η καινοτομία των προγραμμάτων του αποτελεί η εισαγωγή συγκεκριμένων μετρήσιμων ποσοτικών και ποιοτικών στόχων, το σύστημα ελέγχου, στοχεύοντας στην σωστή χρήση των πόρων και την όσο το δυνατόν ορθή εφαρμογή του προγράμματος.

Η αρμοδιότητα κατάρτισης και ελέγχου του ΕΠΑ ανήκει στο Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων και η έγκρισή του γίνεται με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου.

Οι κατευθύνσεις του προγράμματος ακολουθούν τις αναπτυξιακές ανάγκες που προκύπτουν από τον εθνικό σχεδιασμό με στόχο την ανάπτυξη και την ισόρροπη κατανομή της στην περιφέρεια καθώς και την κοινωνική συνοχή, καθορίζοντας σε κάθε τομέα τις

προτεραιότητες, τους εξειδικευμένους στόχους, τις δράσεις, το χρονοδιάγραμμα, το κόστος και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η υλοποίηση του προγράμματος οφείλει να ακολουθεί τους κανόνες εθνικής και ευρωπαϊκής νομοθεσίας, τις διεθνείς συμφωνίες τις οποίες κατακυρώσει η Ελλάδα, ιδίως αυτές που έχουν σχέση με το περιβάλλον, τη χωροταξία, την ανάπτυξη, τα δικαιώματα των ανθρώπων, την διευκόλυνση ιδιαίτερα των ευπαθών ομάδων, τον ανταγωνισμό, την αποτροπή των ανισοτήτων κ.α.

Το ΕΠΑ χρηματοδοτείται από τους εθνικούς πόρους του ΠΔΕ, έχοντας υπόψη πάντα τις δεσμεύσεις των μεσοπρόθεσμων πλαισίων πολιτικής, τις προοπτικές που θέτει η εξέλιξη της οικονομίας, ιδιαίτερα αυτές που αφορούν το διάστημα του προγραμματισμού, τη σύνδεση των δράσεων με τις υπόλοιπες συγχρηματοδοτούμενες δράσεις, τις ανάγκες που κάθε φορά προκύπτουν σε σχέση με διάφορα άλλα που χρηματοδοτούνται από το ΠΔΕ ή από άλλες πηγές. Αξιολογούνται ακόμα οι ανάγκες τυχόν προκύψουν από προηγούμενα ημιτελή έργα, καθώς επίσης και τις ανάγκες για την ωρίμανση έργων για μελλοντική χρήση ή ένταξή τους στο ΕΣΠΑ ή σε λοιπά ευρωπαϊκά προγράμματα.

2.2 Βασικά χαρακτηριστικά του ΕΠΑ

Αποτελεί αρχή του προγράμματος ο πενταετής σχεδιασμός με γενικό συντονισμό από το υπουργείο οικονομικών και αυτό διότι έχει την ευθύνη κατάρτισης του ΕΠΑ, αλλά και των αποφάσεων που λαμβάνονται μετά από διαδικασίες διαβούλευσης με την κοινωνία, τους φορείς, τις Περιφέρειες και του Δήμους.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά επικεντρώνονται στα εξής:

- Μεσοπρόθεσμη στόχευση, κατανομή έργων σε στόχους και προτεραιότητες με ιεραρχικό τρόπο, με το αρμόδιο υπουργείο να θέτει τις βασικές προτεραιότητες πάντα σε σχέση με τον εθνικό σχεδιασμό .
- Η διαμόρφωση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και η αποκέντρωση θα προχωρά μέσα από τη διαβούλευση των φορέων, με τους τελικούς αποδέκτες των πόρων να έχουν την ευθύνη της διαχείρισης και της αξιοποίησης αυτών, ικανοποιώντας τις ανάγκες των περιοχών παρέμβασης
- Οι δημόσιες αυτές επενδύσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν και δράσεις για την διευκόλυνση των επιχειρήσεων, μέσω σύγχρονων τεχνικών, την κατάρτιση εργαζομένων κλπ.
- Η δυνατότητα χρήσης λοιπών χρηματοδοτικών προγραμμάτων .

- Η εφαρμογή συστήματος ελέγχου και παρακολούθησης της εξέλιξης του προγράμματος και των αποτελεσμάτων εφαρμογής τους σε σχέση με τους στόχους που έχουν τεθεί.
- Η μείωση της γραφειοκρατίας με την απλούστευση των διαδικασιών.
- Η εφαρμογή κανόνων και κριτηρίων για την αύξηση της απορρόφησης των πόρων.

Όλα αυτά αποτελούν μια σημαντική μεταρρύθμιση, η οποία αποτελεί την αφετηρία εξορθολογισμού και εκσυγχρονισμού βασικών λειτουργιών του κράτους αλλά και μέσω αυτής, ο σχεδιασμός που θα υλοποιηθεί θα οδηγήσει σε ένα νέο βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης.

2.3 Διαδικασία καθορισμού του ΕΠΑ

Αρχικά δημοσιεύθηκε ο Ν. 4635/2019 (Α'167), με τον οποίο για πρώτη φορά δημιουργείται ένα νέο σύστημα για το σχεδιασμό, τη διαχείριση, την παρακολούθηση και τον έλεγχο των αναπτυξιακών παρεμβάσεων, οι οποίες πρόκειται να χρηματοδοτηθούν από τους πόρους του προγράμματος.

Στη συνέχεια εκδόθηκε η 1η εγκύκλιος κατάρτισης του ΕΠΑ, από το υπουργείο ανάπτυξης και επενδύσεων τον Μάρτιο του έτους 2020, με την οποία ξεκίνησε ο διάλογος του Υπουργείου με διάφορους φορείς εθνικούς ή περιφερειακούς. Ο στόχος της εγκυκλίου ήταν ο συντονισμός των ενεργειών προκειμένου να ολοκληρωθεί με επιτυχία η κατάρτιση των τομεακών και περιφερειακών προγραμμάτων, λαμβάνοντας υπόψη πάντα τους αναπτυξιακούς στόχους του ΕΠΑ.

Ένα χαρακτηριστικό του σχεδίου του ΕΠΑ 2021-2025 είναι ότι στην ουσία δημιουργήθηκε εντός της πανδημίας COVID-19 και αντιμετώπισε τις επιπτώσεις κλιμάκωσης της πανδημίας. Ως γνωστόν η παγκόσμια αυτή κρίση είχε ως αποτέλεσμα μεγάλη ύφεση στην αγορά, ευρωπαϊκή και παγκόσμια, ιδιαίτερα στο αρχικό της στάδιο κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020. Κατόπιν αυτού φυσικό επακόλουθο ήταν να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της πανδημίας στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα, με ανάλογη προσαρμογή των κειμένων του ΕΠΑ 2021-2025. Στα πλαίσια αυτά δόθηκε προτεραιότητα σε μεταρρυθμίσεις αναπτυξιακού χαρακτήρα σε αντιστάθμισμα των αρνητικών οικονομικών συνθηκών.

Ακολούθως τον Σεπτέμβριο του 2020 εκδόθηκε η υπουργική απόφαση, με την οποία δόθηκαν συγκεκριμένες οδηγίες και καθορίστηκαν τα στάδια σχεδιασμού και ο τρόπος υποβολής των προγραμμάτων των υπουργείων και των περιφερειών του Εθνικού πλέον Προγράμματος Ανάπτυξης για την προγραμματική περίοδο 2021-2025. Συγκεκριμένα όπως

ορίζεται στο άρθρο 119 του Ν. 4635/2019 η εκάστοτε Περιφέρεια συντάσει το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης, το οποίο θα πρέπει να περιλαμβάνει ειδικότερα στόχους μεσοπρόθεσμους, η δε στόχοι θα συμβαδίζουν με το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ) όπως αυτό έχει καθοριστεί, ενώ τέλος θα λαμβάνεται υπόψη το ύψος των πόρων που αναλογούν στην Περιφέρεια και θα χρηματοδοτούνται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων.

Επίσης με το άρθρο 139 του ίδιου νόμου, καθορίστηκε η ημερομηνία έναρξης της πρώτης προγραμματικής περιόδου την 1^η Ιουλίου έτους 2021 και επιπλέον ρυθμίστηκαν οι ενέργειες των φορέων για την προετοιμασία του ΕΠΑ.

Τα παραπάνω ρυθμίζονται με υπουργικές αποφάσεις και επιπλέον των ανωτέρω, αποφάσεις θα καθορίσουν τους στόχους των προγραμμάτων μεταβατικής περιόδου και θεμάτων που θα προκύψουν κατά τη διαδικασία ένταξης πράξεων για χρηματοδότηση, καθορίζοντας τη διαδικασία που θα χρησιμοποιηθεί. Στο ίδιο πλαίσιο θα κινηθεί και το πρόγραμμα υποστήριξης του ΕΠΑ, που σχετίζεται με την τεχνική βοήθεια κατάρτισης και υποστήριξης έργων, η οποία θα διαρκέσει ένα έτος μετά τη λήξη του πρώτου προγράμματος, ήτοι έως το έτος 2026.

2.4 Ανάλυση διαδικασιών

Όπως προκύπτει με την 1^η εγκύκλιο του έτους 2020 με τίτλο «1η Εγκύκλιος Κατάρτισης Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ)», ξεκινά ο σχεδιασμός της 1ης περιόδου του προγράμματος, παράλληλα με την έναρξη της διαβούλευσης με τους διάφορους φορείς της χώρας. Ο στόχος είναι η διαμόρφωση των περιφερειακών και τομεακών προγραμμάτων βάσει των αναπτυξιακών κατευθύνσεων που έχουν τεθεί σύμφωνα με την πολιτική της χώρας το συγκεκριμένο διάστημα του καθορισμού του προγράμματος. Οποιοσδήποτε δεσμεύσεις που απορρέουν από το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα δεσμεύσεων θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και να καθοριστούν δράσεις συμβατές με τα παραπάνω προγράμματα. Επιπλέον το σύνολο του σχεδιασμού οφείλει να λάβει υπόψη του τη συμπληρωματικότητα των δράσεων σε σχέση με την εθνική και ευρωπαϊκή πολιτική, αλλά και τις συγχρηματοδοτούμενες πράξεις.

Επιπλέον οι φορείς υπεύθυνοι για την κατάρτιση των προγραμμάτων τους καλούνται, αφού λάβουν υπόψη τους τη γενικότερη πολιτική, να εξυγιάνουν τα υφιστάμενα προγράμματά τους του εθνικού ΠΔΕ και να καθορίσουν τις προτεραιότητες, τους στόχους και τη γενικότερη στρατηγική του προγράμματός τους.

Τέλος θα πρέπει να εξεταστεί η συμπληρωματικότητα του υπό καθορισμό προγράμματος με άλλα σε ισχύ ή εν εξελίξει προγράμματα ή σχέδια και αυτό προκειμένου να καθοριστούν οι αναπτυξιακοί στόχοι και προτεραιότητες ανά κατηγορία δράσεων και τομέα ευθύνης. Τέτοια προγράμματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη, όχι μόνο σε περιφερειακό επίπεδο αλλά και σε εθνικό είναι χωρικά σχέδια, μεταρρυθμιστικά προγράμματα, επιχειρησιακά αναπτυξιακά σχέδια κ.α. Όσον αφορά τους αναπτυξιακούς στόχους του νέου προγράμματος, αυτοί είναι πέντε και καθορίστηκαν ως εξής: α) Έξυπνη Ανάπτυξη, β) Πράσινη Ανάπτυξη, γ) Ανάπτυξη Υποδομών, δ) Κοινωνική Ανάπτυξη και ε) Ενίσχυση εξωστρέφειας.

Σύμφωνα με την 2^η εγκύκλιο του έτους 2020 με θέμα «Κατάρτιση και Υποβολή Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων (ΤΠΑ/ΠΠΑ) του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης προγραμματικής περιόδου 2021 - 2025», κλήθηκαν τα Υπουργεία και οι Περιφέρειες, για την υποβολή των προγραμμάτων τους στο Υπ. Ανάπτυξης και Επενδύσεων, αφού εξειδικεύσουν τις στοχεύσεις του αναπτυξιακού προγράμματος αλλά και τους ειδικούς στόχους ανάλογα με τις ανάγκες των περιοχών ευθύνης τους.

Επιπλέον καθορίστηκαν οι διαδικασίες κατάρτισης αλλά και η αναγκαιότητα τήρησης της διαδικασίας δημόσιας διαβούλευσης, κατά το στάδιο της κατάρτισης. Ειδικότερα προβλέφθηκε να συμμετέχουν όλοι οι φορείς καθορισμού πολιτικής σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, των κοινωνικών, οικονομικών και λοιπών ειδικών φορέων.

Εκτός των διαδικασιών κατάρτισης, με την παραπάνω καθορίστηκε το περιεχόμενο των ΤΠΑ/ΠΠΑ, ο προϋπολογισμός τους ανά τομεακό ή περιφερειακό πρόγραμμα καθώς και τα κριτήρια αξιολόγησης του προγράμματος.

Με την 3^η εγκύκλιο το έτος 2021 με θέμα: «Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου - Κανόνες επιλεξιμότητας δαπανών για τα προγράμματα του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ) 2021-2025», καθορίστηκε το σύστημα ελέγχου και παρακολούθησης του προγράμματος κατά την περίοδο 2021-2025. Επίσης παρουσιάζονται οι διαδικασίες που θα πραγματοποιηθούν προκειμένου να υπάρχει αποτελεσματική υλοποίηση του προγράμματος, επαρκής και διεξοδικός έλεγχος, με στόχο την άριστη υλοποίησή του προγράμματος και σωστή διαχείριση εθνικών κεφαλαίων.

Επιπλέον καθορίστηκαν οι εμπλεκόμενοι φορείς υλοποίησης του προγράμματος, ο τρόπος υλοποίησης των ΤΠΑ/ΠΠΑ μετά την έγκρισή τους, οι προϋποθέσεις επιλεξιμότητας των δαπανών και οι κατηγορίες τους, η τεχνική βοήθεια του προγράμματος, οι διαδικασίες χρηματοδότησης των έργων, ο έλεγχος της προόδου υλοποίησης των έργων και οι διαδικασίες παρακολούθησης όλου του προγράμματος.

Κεφάλαιο 3^ο: Η εφαρμογή του προγράμματος στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

3.1 Γενικά

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι αυτοτελής και ενιαία αποκεντρωμένη διοικητική μονάδα του κράτους. Έχει στις αρμοδιότητές της το σχεδιασμό, προγραμματισμό και συντονισμό των πολιτικών σχετικά με την οικονομία, την κοινωνία, την ανάπτυξη της περιοχής της, ως ενιαία γεωγραφική ενότητα.

Ανταποκρινόμενη στον Ν.4635/2019 και στις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτόν η Περιφέρεια αρχικά συγκρότησε την Ομάδα Έργου, ως αρμόδια να προβεί στις κάτωθι ενέργειες:

- πλήρης καταγραφή της παρούσας κατάστασης και αξιολόγησή της ως προς την αναγκαιότητα των υφιστάμενων έργων ενταγμένων στο ΠΔΕ της Περιφέρειας,
- στη υλοποίηση της απαιτούμενης διαβούλευσης, για την καταγραφή των απόψεων των εμπλεκόμενων φορέων (τοπική αυτοδιοίκηση, κοινωνικοί φορείς, οικονομικοί φορείς, περιφερειακές υπηρεσίες, λοιπά νομικά πρόσωπα, πολίτες κ.α.) της Περιφέρειας,
- καταγραφή των απόψεων οι οποίες διατυπώθηκαν κατά το στάδιο της διαβούλευσης,
- καθορισμός του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης σύμφωνα με τις οδηγίες που έχουν δοθεί,
- ενημέρωση των υπηρεσιών της Περιφέρειας για τα αποτελέσματα της διαβούλευσης και την υποβολή προτάσεων τυχόν συμπλήρωσης – διόρθωσης του προγράμματος παραθέτοντας και σχετική τεκμηρίωση,
- αναπροσαρμογή του ΠΠΑ κατόπιν παρατηρήσεων – κατευθυντήριων οδηγιών της αρμόδιας Διεύθυνσης του Υπ. Ανάπτυξης και Επενδύσεων.

Επίσης προκειμένου να καταρτιστεί το ΠΠΑ λήφθησαν υπόψη:

- Γενικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας
- Θεσμικό Πλαίσιο περιφερειών
- Τομείς Παρέμβασης – Αρμοδιότητες
- Κανονιστικά και προγραμματικά κείμενα
- Ανάλυση SWOT των πέντε (5) Αναπτυξιακών Στόχων
- Αξιολόγηση των σε εξέλιξη Έργα από Εθνικούς Πόρους, ανά τομέα παρέμβασης
- Αξιολόγηση των σε εξέλιξη Έργα από συγχρηματοδοτούμενους Πόρους, ανά τομέα παρέμβασης

- Καθορισμός της αναπτυξιακής στρατηγικής 2021-2025
- Καθορισμός αξόνων προτεραιότητας κάθε αναπτυξιακού στόχου
- Κατηγοριοποίηση έργων και δράσεων του ΠΠΑ, ανά αναπτυξιακό στόχο και άξονα προτεραιότητας
- Καθορισμός δεικτών παρακολούθησης
- Καθορισμός ανά αναπτυξιακό στόχο της κατανομής προϋπολογισμού
- Καθορισμός της συμβολής του ΠΠΑ και της συνέργειας με το ΕΣΠΑ 2021-2027
- Καθορισμός δομής και οργάνωση της διαχείρισης του ΠΠΑ

3.2 Γενικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της περιφέρειας

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου, έχει στη διοικητική της περιφέρεια πέντε (5) Περιφερειακές Ενότητες (Κορινθίας, Αργολίδος, Αρκαδίας, Μεσσηνίας και Λακωνίας) με έδρα την Τρίπολη. Μετά το Πρόγραμμα «Καλλικράτης» (Ν. 3852/2010), η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει 26 Δήμους και βρίσκεται στο νοτιότερο χερσαίο άκρο της Ευρώπης, καλύπτοντας ως επιφάνεια το 11,7% της χώρας.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει γενικά έντονο ανάγλυφο του εδάφους, με τους ορεινούς όγκους να καλύπτουν το πενήντα τοις εκατό περίπου (50 %) της έκτασης, ενώ το είκοσι τοις εκατό (20 %) περίπου είναι πεδινό και το τριάντα τοις εκατό (30%) ημιορεινό. Είναι μια περιοχή από τις πιο εύφορες της χώρας, έχει μεγάλο μήκος ακτογραμμής, φυσικούς λιμένες και παραλίες κατάλληλες για κολύμβηση. Είναι περιοχή κατάλληλη για παραθεριστικό τουρισμό και ιδανική για θαλάσσιες μεταφορές, διαθέτοντας σημαντικούς αναπτυξιακούς πόρους. Η απογραφή πληθυσμού του 2021, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, δείχνει πραγματικό πληθυσμό στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, ο οποίος απαριθμεί 581.989 άτομα, που αντιστοιχεί στο 5,35% του πληθυσμού της Ελλάδας.

Η Περιφέρεια καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του γεωγραφικού διαμερίσματος με την ονομασία «Πελοπόννησος», το οποίο είναι και η μεγαλύτερη χερσόνησος της Ελλάδας. Ενσωματώνει ένα ιδιαίτερα μεγάλο πολιτιστικό κεφάλαιο το οποίο αποτελεί μαρτυρία της διαχρονικής ύπαρξης του ανθρώπου. Διάσπαρτα αρχαιολογικά και πολιτιστικά στοιχεία πλαισιώνουν τη γη της Πελοποννήσου, όπως η Αρχαία Κόρινθος, η Επίδαυρος, οι Μυκήνες, η Αρχαία Μεσσήνη, ο Μυστράς κ.α.

Οι οδική διασύνδεση της Περιφέρειας με την πρωτεύουσα της χώρας, μεγάλες πόλεις και όμορες περιοχές έχει αισθητά βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια με την ολοκλήρωση των αυτοκινητοδρόμων. Αναμένεται στο μέλλον η βελτίωση της υπάρχουσας κατάστασης με τη δρομολόγηση νέων υποδομών.

Η δυνατότητα αυτή από μόνη της θέτει τις βάσεις ενός θετικά προσανατολισμένου αναπτυξιακού τοπίου και αν αναλογιστούμε ότι με το νέο οδικό δίκτυο που διαθέτει και τον προαστιακό έφεραν πολύ κοντά την Περιφέρεια στην πρωτεύουσα, συμπεραίνουμε το πλεονέκτημα της Πελοποννήσου ως προς τη γεωγραφική της θέση, τα νέα αναπτυξιακά δεδομένα που δημιουργούνται, αλλά και στον συνεχώς βελτιούμενο σύμφωνα με στοιχεία του τουριστικού τομέα.

Το (ΑΕΠ) Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Πελοποννήσου κυμαίνεται στο 4,5% του εθνικού ΑΕΠ. Η εξέλιξη στο χρόνο των δεικτών του ΑΕΠ της Πελοποννήσου, δείχνει ότι συμβαδίζει με την οικονομική και παραγωγική δραστηριότητα της χώρας, σαφώς επηρεασμένο από την κρίση του οικονομικού τομέα των τελευταίων χρόνων, με σημάδια βελτίωσης και ανάκαμψης των δεικτών τα πρόσφατα έτη.

3.3 Θεσμικό πλαίσιο περιφερειών - αρμοδιότητες

Οι Περιφέρειες δημιουργήθηκαν στη σημερινή τους μορφή με μια σειρά νομοθετικών ρυθμίσεων, που οι πιο κύριες είναι οι ακόλουθες:

Ο Ν.1622/1986, "Τοπική Αυτοδιοίκηση - Περιφερειακή Ανάπτυξη - Δημοκρατικός Προγραμματισμός", ο οποίος αποτελεί τον ιδρυτικό νόμο της Περιφέρειας και σε συνδυασμό με το Π. Δ. 51/1987, αποτελούν το νομικό πλαίσιο διαχωρισμού του κράτους σε 13 Περιφέρειες.

Ο Ν.2503/1997 "Διοίκηση, Οργάνωση, Στελέχωση της Περιφέρειας, Ρύθμιση Θεμάτων για την Τοπική Αυτοδιοίκηση και άλλες Διατάξεις" , με τον οποίο πλέον οι Περιφέρειες αποτελούν αποκεντρωμένα τμήματα της κεντρικής διοίκησης.

Ο Νόμος 2647/1998 "Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων σε Περιφέρειες", περί μεταβίβασης διαφόρων αρμοδιοτήτων στις Περιφέρειες.

Ο Νόμος 3852/2010 «Πρόγραμμα Καλλικράτης», με τον οποίο έγινε μια προσπάθεια διοικητικής μεταρρύθμισης στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με την θεμελίωση των Περιφερειών ως Β' βαθμός αυτοδιοίκησης.

Ο Νόμος 4555/2018 "Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Πρόγραμμα «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ «", ο οποίος νόμος είναι η πρόσφατη μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης με βασική αρχή την εφαρμογή της απλής αναλογικής στην εκλογική διαδικασία και την μείωση της θητείας σε τέσσερα χρόνια από πέντε που ίσχυαν με το σχέδιο Καλλικράτης.

Σε γενικές γραμμές οι αρμοδιότητες των Περιφερειών, όπως καθορίστηκαν με το πρόγραμμα Καλλικράτης και στη συνέχεια δέχθηκαν τυχόν τροποποιήσεις, αφορούν κυρίως εννέα

κατηγορίες, όπως: προγραμματισμού - ανάπτυξης, γεωργίας – κτηνοτροφίας – αλιείας, φυσικών πόρων – ενέργειας – βιομηχανίας, απασχόλησης – εμπορίου – τουρισμού, μεταφορών– επικοινωνιών, έργων χωροταξίας & περιβάλλοντος, υγείας, παιδείας – πολιτισμού & αθλητισμού, πολιτικής προστασίας.

Οι Περιφέρειες μέσω των αρμοδίων υπηρεσιών τους και των συλλογικών οργάνων τους, ασκούν τις αρμοδιότητές τους στα πλαίσια της διαφάνειας και της αποδοτικότητας και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των νόμων.

Στον τομέα του προγραμματισμού και ανάπτυξης αναφέρονται αρμοδιότητες που αφορούν τις Περιφέρειες, όπως ο περιφερειακός αναπτυξιακός σχεδιασμός, ο προγραμματισμός υλοποίησης δράσεων, καθώς και η παρακολούθηση της εξέλιξης των δράσεων αλλά και της αναπτυξιακής προοπτικής της περιφέρειας. Επιπλέον η υποχρέωση καθορισμού των στόχων και των κατευθύνσεων της αναπτυξιακής προοπτικής, αποτελεί αντικείμενο του τμήματος, καθώς και ο καθορισμός της αναπτυξιακής πολιτικής, των στρατηγικών στόχων και τέλος ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του αναπτυξιακού προγράμματος. Σημαντικό επίσης είναι και η διαδικασία συντονισμού των φορέων εκτέλεσης του προγράμματος καθώς η παρακολούθηση της εφαρμογής του, τα οποία θεωρούνται θεμελιώδη αντικείμενα, ικανά να καθορίσουν την αναπτυξιακή στόχευση και τις μελλοντικές προοπτικές.

Πολλές φορές με έκδοση προεδρικών διαταγμάτων δύναται η δυνατότητα μεταβίβασης στις Περιφέρειες πρόσθετες αρμοδιότητες της Κεντρικής Διοίκησης και οι αντίστοιχοι πόροι για την υλοποίησή τους, ενώ με όμοια διατάγματα μπορεί να δοθούν και αρμοδιότητες που μπορεί να αποτελούν αρμοδιότητες νομικών προσώπων ή τέλος δημόσιων επιχειρήσεων ή οργανισμών κοινής ωφέλειας.

Σε κάθε περίπτωση οφείλεται να λαμβάνονται υπόψη ο εθνικός προγραμματισμός και ο ευρωπαϊκός, η ανάγκη συνεργασίας με άλλες αρχές και τους οργανισμούς, τα χρηματικά κονδύλια, η δυνατότητα συνεργασίας των υπηρεσιών και τέλος η λήψη των αποφάσεων να γίνεται με γνώμονα την προστασία και διατήρηση της κληρονομιάς μας.

3.4 Κανονιστικά και προγραμματικά κείμενα

Στις διαδικασίες προγραμματισμού και υλοποίησης του εθνικού προγραμματισμού και των επιμέρους προγραμμάτων του, όπως αναφέρθηκε θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι αρχές της εθνικής νομοθεσίας και οι ευρωπαϊκοί κανόνες που βρίσκονται σε ισχύ. Επιπλέον στα πλαίσια προγραμματισμού του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι διεθνείς συμφωνίες που συμμετέχει η χώρα και σχετίζονται με το

περιβάλλον, των χωροταξικό σχεδιασμό, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις ευπαθείς ομάδες, τον ανταγωνισμό κλπ.

Για τον καθορισμό του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ) λήφθηκαν υπόψη κυρίως τα παρακάτω:

Σχέδιο επιχειρησιακού προγράμματος Πελοποννήσου 2014 -2020

Το πρόγραμμα καθορίζει τους στόχους του βάσει του εταιρικού συμφώνου στα πλαίσια υλοποίησης επενδύσεων για την προώθηση της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Διαρθρώνεται σε πέντε Άξονες Προτεραιότητας, ενώ περιλαμβάνει και νέα «εργαλεία» χωρικής ανάπτυξης, τα «Προγράμματα Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων».

Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού

Η Βίβλος είναι σχετική με τον μετασχηματισμό της χώρας και την καθιέρωση των ψηφιακών μέσων και νέων έργων τεχνολογίας στο δημόσιο. Το σχέδιο υποστηρίχθηκε από το αρμόδιο υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης και στηρίχθηκε σε αρχές που καθορίστηκαν από την ευρωπαϊκή επιτροπή.

Σχέδιο στρατηγικών επενδύσεων στις μεταφορές 2014 - 2025

Αφορά σχέδιο ανάταξης των συνθηκών στις μεταφορές στην επικράτεια για το διάστημα από το 2014 έως 2025, εγκρίθηκε το 2014 ενώ αναθεωρήθηκε για πρώτη φορά το 2019. Από το πλαίσιο που καθορίστηκε με το ΣΠΕΜ λήφθηκαν υπόψη στοιχεία των αυτοκινητοδρόμων της χώρας, ο τομέας των αερομεταφορών και της οδικής ασφάλειας καθώς και οι προτάσεις του πλαισίου μεταφορών για τον αναπτυξιακό προσανατολισμό της Περιφέρειας, μέσω δράσεων – έργων ανάπτυξης των βασικών υποδομών.

Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Μεταφορών

Το σχέδιο αυτό ισχύει από τον Ιούνιο του 2019 και αποτελεί συμβουλευτικό έργο και υλοποιήθηκε μέσω συμφωνίας με την ευρωπαϊκή τράπεζα. Οι Στρατηγικοί Στόχοι του σχεδίου είναι: α) η Οικονομική Ανάπτυξη και Αποδοτικότητα, β) ενίσχυση της σύνδεσης των μεταφορών, γ) η ύπαρξη ενός περιβαλλοντικού πλάνου μεταφορών, δ) η παροχή προσβασιμότητας και ε) η διατήρηση της ασφάλειας του συστήματος μεταφορών.

Στρατηγική για την κοινωνική ένταξη και την φτώχεια

Η νέα αυτή στρατηγική αποτελεί ένα σχεδιασμό για το σήμερα αλλά και στο μέλλον, λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικές ανάγκες και προτείνοντας λύσεις έρχεται να αντιμετωπίσει τα θέματα κοινωνικής πολιτικής. Οι άξονες είναι βασικά τρεις και σχετίζονται με την άμβλυση των ανισότητας κυρίως στις ευάλωτες ομάδες, την υποστήριξη πολιτών που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες και τέλος τον διάλογο με τους πολίτες προς επίτευξη ενός σχεδιασμού ο οποίος να καλύπτει τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας.

Περιφερειακός σχεδιασμός κοινωνικής ένταξης

Βασικός σκοπός της στρατηγικής αυτής είναι η αντιμετώπιση της φτώχειας με στόχο τη ύπαρξη προϋποθέσεων για την επικράτηση της αλληλεγγύης και της διατήρησης ίσων δικαιωμάτων, χωρίς διακρίσεις στην γενικότερη κοινωνία των πολιτών. Επίσης στοχεύει στην επίτευξη αξιοπρεπούς κοινωνικού περιβάλλοντος για όλους τους πολίτες με ανάλογο επίπεδο διαβίωσης το οποίο πρέπει να είναι ασφαλές και να οδηγεί σε περαιτέρω ανάπτυξη. Οι ειδικοί στόχοι της ΠΕΣΚΕ αφορούν στην αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων της κρίσης, την πρόληψη της φτώχειας, στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης, στην διαχείριση της μετανάστευσης κλπ.

Περιφερειακή στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης Πελοποννήσου 2014-2020

Η στρατηγική αυτή εξειδικεύει τη διαδικασία εύρεσης των ιδιαίτερων και αποκλειστικών χαρακτηριστικών της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Τα χαρακτηριστικά αυτά σχετίζονται με πλεονεκτήματα της περιοχής, αφού αξιολογηθούν διάφοροι κλάδοι όπως η οικονομία κλπ. Η στόχευση της στρατηγικής στηρίζεται στην ανάπτυξη της καινοτομίας σε διάφορους κλάδους της οικονομικής ζωής, εστιάζοντας τους τομείς του αγροδιατροφικού τομέα, τουρισμού, της μεταποίησης κλπ.

Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη Πελοποννήσου

Το παρόν πλαίσιο θεσμοθετήθηκε από το έτος 2003 (ΦΕΚ 1485/2003) και σχετίζεται με την στρατηγική και τις βάσεις της χωρικής ανάπτυξης της Περιφέρειας.

Περιγράφονται οι Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ), αντιμετωπίζονται κρίσιμα προβλήματα χωρικής ανάπτυξης και δίνονται κατευθύνσεις για την οργάνωση των ορεινών περιοχών με στόχο να αποτελέσουν χώρο ανάπτυξης νέων πολιτικών και ιδιαίτερα κατευθύνσεις που σχετίζονται με δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού και αναψυχής. Επίσης προσδιορίζονται οι περιορισμοί που ισχύουν για την δόμηση σε εκτός σχεδίου περιοχές και ειδικότερα για τουριστικές επενδύσεις, για εγκαταστάσεις αναψυχής και για παραθεριστικές κατοικίες, με σκοπό την ανάπτυξη του τουρισμού, του ορεινού χώρου κλπ.

Σχέδια διαχείρισης αποβλήτων Πελοποννήσου

Το σχέδιο αυτό είναι το ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης του συνόλου των αποβλήτων της Περιφέρειας.

Με αυτό δίνονται οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές της διαχείρισης των αποβλήτων, αφού ληφθούν υπόψη οι αντίστοιχες κατευθύνσεις του Εθνικού Σχεδίου, οι οποίες αποτελούν το γενικό σχεδιασμό, τα μέτρα που θα ληφθούν για να υλοποιηθεί η διαχείριση.

Οι στόχοι του περιφερειακού σχεδίου κατευθύνουν σε διαχείριση αποβλήτων μέσω οργανωμένων εγκαταστάσεων που θα μπορούν να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες του συνόλου της Περιφέρειας.

Διαχειριστικά σχέδια πλημμυρών και σχέδια λεκανών απορροής ποταμών για τα υδατικά διαμερίσματα της Περιφέρειας Πελοποννήσου

Το σχέδιο αυτό εκπονείται σε επίπεδο Υδατικού Διαμερίσματος και αφορά περιοχές που κινδυνεύουν από την εμφάνιση φαινομένων πλημμυρών. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ανήκουν τρία Υδατικά Διαμερίσματα, το ΥΔ 01 αφορά τους ποταμούς Αλφειό και Πάμισο – Νέδα – Νέδοντα, το ΥΔ 02 αφορά τους ποταμούς Πείρο – Βέργα – Πηνειό και περιοχές Κεφαλονιάς – Ιθάκης – Ζακύνθου και τέλος το ΥΔ 03 αφορά τα ρέματα και τους ποταμούς της ανατολικής Πελοποννήσου.

Εταιρικό σύμφωνο για την ανάπτυξη 2021-2027

Το νέο πολυετές αυτό σχέδιο αναφέρεται στην πολιτική συνοχής αποτελούμενο από μια σειρά διατάξεων σχετικών με τη λειτουργία των ταμείων που χρηματοδοτούν κυρίως συγχρηματοδοτούμενες πράξεις. Τέτοια ταμεία αποτελούν τα ευρωπαϊκά ταμεία περιφερειακής ανάπτυξης, κοινωνικής πολιτικής, θάλασσας και αλιείας κλπ.

Οι στόχοι του νέου πλαισίου πολιτικής είναι πέντε (5) και είναι οι εξής:

- 1) μια πιο ανταγωνιστική και έξυπνη Ευρώπη, μέσα από την καινοτομία και τον οικονομικό ανασχηματισμό (ΣΠ1).
- 2) μια πράσινη Ευρώπη με προσανατολισμό τον περιορισμό εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και ανάλογη προώθηση νέων μορφών ενέργειας προκειμένου να μειωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, καθώς επίσης ο στόχος αυτός προβλέπει και δράσεις διαχείρισης κινδύνων και δράσεις πρόληψης αυτών (ΣΠ 2).
- 3) βελτίωση των συνθηκών κινητικότητας στα πλαίσια μιας πιο διασυνδεδεμένης Ευρώπης (ΣΠ 3)
- 4) ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής μέσω δράσεων στήριξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με στόχο μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς (ΣΠ 4)
- 5) ανάπτυξη και στήριξη της τοπικής πρωτοβουλίας προκειμένου όλοι οι ευρωπαίοι πολίτες να έχουν πρόσβαση και εξυπηρέτηση στα διάφορα θέματα που απασχολούν τις τοπικές κοινωνίες (ΣΠ 5)

Ακόμα διακριτός στόχος του εταιρικού συμφώνου αποτελεί και η χωρική ανάπτυξη, η οποία εντάσσεται στο στόχο ΣΠ5, μέσα από το προσανατολισμό δημιουργίας και υλοποίησης ολοκληρωμένων χωρικών επενδύσεων και πρωτοβουλιών στήριξης της τοπικής ανάπτυξης και των τοπικών κοινοτήτων.

Ειδικά για τις ολοκληρωμένες χωρικές επενδύσεις (ΟΧΕ), αυτές υποδιαιρούνται σε:

1. ΟΧΕ βιώσιμης αστικής ανάπτυξης (ΒΑΑ) και
2. ΟΧΕ σχετική με άλλες στρατηγικές σε καθορισμένο χώρο αναφοράς

Επίσης η τοπική πρωτοβουλία κοινοτήτων (ΤΑΠΤΟΚ), η οποία είναι μια δράση βελτίωσης – ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο, περιλαμβάνει δράσεις και έργα προσανατολισμένα στην αντιμετώπιση οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών προβλημάτων της κοινωνίας με τοπικό χαρακτήρα.

Χαρακτηριστικό της δράσης αυτής είναι το τμήμα του σχεδιασμού του τοπικού προγράμματος όπου προβλέπεται δραστική συμμετοχή των τοπικών φορέων με καθοριστικό το ρόλος τους στην τελική κατάρτιση του προγράμματος.

Ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Το σχέδιο στοχεύει στην εξωστρέφεια, την πράσινη ανάπτυξη και στη διευκόλυνση των διοικητικών δομών του κράτους, με δράσεις κοινωνικής προστασίας, βελτίωσης των συνθηκών περιβάλλοντος, της προσβασιμότητας κλπ.

Οι άξονες του προγράμματος είναι πέντε με τέσσερις πυλώνες και αρχικό σκοπό να αποτελεί η ενίσχυση της απασχόλησης, η ενίσχυση των επενδύσεων και η ενεργοποίηση του ιδιωτικού τομέα.

Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων

Το παρόν εθνικό πρόγραμμα, έτους 2020 στοχεύει στην αντιμετώπιση της κρίσης που προκάλεσε η πανδημία και στην περαιτέρω εξασφάλιση της δημόσιας υγείας, μέσω παρεμβάσεων βελτίωσης της θέσης της εθνικής οικονομίας.

Επιδιώκει σε γενικές γραμμές να μειώσει σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο της συνέπειες της πανδημίας.

Κεφάλαιο 4ο: Αναπτυξιακοί στόχοι ΕΠΑ

4.1 Αξιολόγηση αναπτυξιακών στόχων ΕΠΑ της ΠΠ 2021-2025

Προκειμένου να αξιολογηθούν οι αναπτυξιακοί στόχοι χρησιμοποιήθηκε ο τρόπος της SWOT ανάλυσης, κατά την οποία εξετάστηκε το εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Η μέθοδος αυτή αναλύει τα ισχυρά και αδύνατα σημεία του εσωτερικού περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα εξετάζει τις ευκαιρίες και τις απειλές του εξωτερικού περιβάλλοντος. Η μέθοδος SWOT (ανάλυση δυνατών και αδύναμων σημείων) υλοποιήθηκε σε τρία διακριτά στάδια: α) καταγραφή απόψεων και κωδικοποίηση των στοιχείων ανάλυσης, β) εξέταση πιθανών τρόπων ενδυνάμωσης των ισχυρών σημείων, ώστε να υπερκεραστούν οι αδυναμίες που τυχόν εντοπιστούν και γ) διαμόρφωση στρατηγικής.

4.1.1 Αναπτυξιακός στόχος για την έξυπνη ανάπτυξη

Όσον αφορά το επίπεδο τεχνολογικής εξειδίκευσης στην έρευνα και καινοτομία, εμφανίζεται σχετικά χαμηλά στην Περιφέρεια της Πελοποννήσου, παρόλο που δαπανήθηκαν ποσά για έρευνα, περίπου 80 εκ. ευρώ την περίοδο 2013 – 2017.

Κατωτέρω φαίνονται οι δαπάνες που χρησιμοποιήθηκαν για σκοπούς έρευνας σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας.

Πίν. 1: Δαπάνες έρευνας στην Περ. Πελοποννήσου 2013 – 2017, εκ.€

Περιφέρειες	2013	2015	2017
Ανατολική Μακεδονία	43,21	47,06	49,15
Κεντρική Μακεδονία	1873,30	201,44	280,90
Δυτική Μακεδονία	17,80	20,04	14,27
Ήπειρος	39,78	47,53	58,46
Θεσσαλία	50,27	59,91	60,04
Ιόνια Νησιά	8,17	15,64	7,72
Δυτική Ελλάδα	79,72	106,93	106,82
Στερεά Ελλάδα	35,28	42,41	37,9
Πελοπόννησος	30,82	31,14	24,70
Αττική	820,27	966,92	1.242,33
Βόρειο Αιγαίο	21,40	18,79	16,74
Νότιο Αιγαίο	14,98	11,29	10,60
Κρήτη	120,68	134,72	128,80

Πηγή: Eurostat

Το επίπεδο επίσης της απασχόλησης στον τομέα έρευνας και ανάπτυξης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου φαίνεται χαμηλό αν συγκριθεί με αυτό των λοιπών Περιφερειών της χώρας, όπως αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα.

Πιν. 2 : Απασχόληση στον τομέα έρευνας και ανάπτυξης των Περιφερειών

Περιφέρειες	2013	2015	2017
Ανατολική Μακεδονία	1,03	0,87	0,77
Κεντρική Μακεδονία	1,23	1,27	1,15
Δυτική Μακεδονία	0,61	0,94	0,72
Ήπειρος	1,46	1,69	1,26
Θεσσαλία	0,71	0,85	0,80
Ιόνια Νησιά	0,43	1,19	0,97
Δυτική Ελλάδα	1,16	1,45	1,81
Στερεά Ελλάδα	0,45	0,57	0,42
Πελοπόννησος	0,46	0,65	0,42
Αττική	1,54	1,83	1,74
Βόρειο Αιγαίο	0,96	1,14	0,94
Νότιο Αιγαίο	0,42	0,35	0,35
Κρήτη	1,89	1,94	1,58

Πηγή: Eurostat

Στον τομέα τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών η Περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει και εκεί χαμηλά επίπεδα για τη χρήση των προϊόντων αυτών σχεδόν σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων. Η ζήτηση προϊόντων ΤΠΕ στην Πελοπόννησο παραμένει μικρή και από τους πολίτες και από τις επιχειρήσεις. Αυτό οφείλεται σε γενικές γραμμές στην έλλειψη ψηφιακής γνώσης αλλά και στο διαθέσιμο εισόδημα, το οποίο είναι μικρό. Έτσι η χρήση του διαδικτύου και των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην Περιφέρεια έχει χαμηλό δείκτη σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα αλλά και με τον γενικό ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε εφαρμογές λογισμικού και υποστήριξης σε επίπεδο Περιφέρειες είναι λίγες.

Όσον αφορά τον τομέα της καινοτομίας η Πελοπόννησος βρίσκεται σε ένα μεσαίο δυναμικό, όπως αξιολογείται και από το περιφερειακό παρατηρητήριο καινοτομίας. Σύμφωνα με αυτό η Περιφέρεια ανήκει στις περιφέρειες γνώσης και ενσωμάτωσης της καινοτομίας, παρουσιάζοντας όμως πολύ χαμηλά ποσοστά στην ενσωμάτωση της τεχνολογικής καινοτομίας.

Οι βασικές επιχειρήσεις στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ανήκουν κυρίως σε μικρές κατηγορίες, ενώ αρκετός αριθμός αυτών ανήκει και σε μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις. Οι κύριες δραστηριότητες των επιχειρήσεων έχουν σχέση με το εμπόριο, τον τουρισμό, την υγεία, την εκπαίδευση, τις κτηματικές συναλλαγές, τον αγροτικό τομέα, την μεταποίηση προϊόντων αλλά και τον κατασκευαστικό τομέα.

Το βασικό χαρακτηριστικό των διαφόρων επιχειρήσεων αποτελεί το γεγονός ότι κατά κανόνα αποτελούν επιχειρήσεις οικογενειακού χαρακτήρα και παρουσιάζουν πολύ χαμηλά ποσοστά ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών στην παραγωγική τους διαδικασία.

Κατά την εξέλιξη των παρελθόντων ευρωπαϊκών προγραμμάτων σε συνδυασμό με τα αντίστοιχα των υπουργείων σε γενικές γραμμές ωφελήθηκαν περίπου 3.500 επιχειρήσεις. Καθοριστικό ρόλο είχαν και οι δομές στήριξης της επιχειρηματικότητας, οι οποίες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο, έπαψαν όμως να λειτουργούν μετά τη λήξη των προγραμμάτων χρηματοδότησης, με αποτέλεσμα τη δημιουργία κενού στην πληροφόρηση και υποστήριξη των επιχειρήσεων.

Πιν. 3: Ανάλυση δυνατών & αδύναμων σημείων της έξυπνης ανάπτυξης

Δυνατότητες	Προβλήματα
<ul style="list-style-type: none"> ➤ αναβάθμιση ανθρώπινου δυναμικού ➤ ενίσχυση έρευνας ➤ συνεχώς αναπτυσσόμενο και βελτιούμενο δίκτυο επικοινωνιών ➤ δυνατότητα ενίσχυσης αγροτικού τομέα ➤ δυνατότητα ανάπτυξης του πολιτισμού, του τουρισμού και των φυσικών πόρων 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Χαμηλή χρήση νέων τεχνολογιών ➤ Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ➤ Μικρός αριθμός προσωπικού έρευνας ➤ Απουσία καινοτομίας ➤ Χαμηλή χρήση τεχνολογιών ➤ Χαμηλές επιδόσεις στις επενδύσεις και ασυνέχεια παρεμβάσεων στον ιδιωτικό & δημόσιο τομέα ➤ Μικρά ποσοστά έρευνας από εκπαιδευτικά ιδρύματα ➤ Κυρίως μικρές επιχειρήσεις, οικογενειακού χαρακτήρα χωρίς δικτύωση ➤ Μη ύπαρξη διαδύναμης στον παραγωγικό τομέα ➤ Μικρός αριθμός φορέων έρευνας
Ευκαιρίες	Απειλές
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ανάπτυξη ιδρυμάτων έρευνας ➤ Η επίτευξη συνεργασίας επιχειρήσεων και κέντρων έρευνας - ανάπτυξης και τεχνολογικής στήριξης ➤ Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών στον τουρισμό και πολιτισμό ➤ Χρήση εργαλείων δίκαιης μετάβασης ➤ Συνεργασίες με όμορες περιφέρειες για τη μεταφορά της τεχνογνωσίας. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού ➤ Μέτριος ρυθμός χρήσης καινοτομιών ➤ Μη εφαρμογή από το παραγωγικό/επιχειρηματικό περιβάλλον νέων τεχνολογιών ➤ Μείωση της ερευνητικής δραστηριότητας σε επίπεδο καινοτομίας ➤ Μη ύπαρξη εξειδικευμένου προσωπικού

<p>➤ Αξιοποίηση ΤΠΕ για την εξυπηρέτηση πολιτών.</p>	<p>➤ Μη παρακολούθηση της εξέλιξης της τεχνολογίας</p>
--	--

4.1.2 Αναπτυξιακός στόχος 2: Πράσινη Ανάπτυξη

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει ένα σημαντικό οικοσύστημα με πλούσια βιοποικιλότητα και ιδιαίτερη χλωρίδα και πανίδα. Οι κυριότεροι ποταμοί είναι ο Αλφειός, η Νέδα, ο Βελίκας, ο Ευρώτας και οι ποταμοί Τάνος, Κεφαλάρι και Ίναχος. Παράλληλα υπάρχουν αρκετοί χείμαρροι, λίμνες και φαράγγια. Διαθέτει επισκέψιμα σπήλαια, όπως της Κάψιας (Αρκαδία), του Διρού (Λακωνία) και της Καστανιάς (Λακωνία).

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έχουν θεσμοθετηθεί περιοχές προστασίας, όπως καταφύγια άγριας ζωής, αισθητικά δάση, περιοχές του δικτύου natura οι οποίες απαριθμούν 26 θέσεις, κλπ.

Η Περιφέρεια διαθέτει προσβάσιμες και όμορφες ακτές, οι οποίες σχηματίζουν γραφικές παραλίες με κόλπους και όρμους. Επίσης δύο αισθητικά δάση και δεκατέσσερα μνημεία της φύσης είναι χαρακτηρισμένα και συμπληρώνουν το δίκτυο των προστατευόμενων περιοχών στην Πελοπόννησο.

Στην Περιφέρεια οι κυριότεροι ορεινοί όγκοι είναι ο Πάρνωνας, ο Ταΰγετος, το Μαίναλο και η περιοχή Ορεινής Κορινθίας – Αργολίδας.

Οι κλιματολογικές συνθήκες στην Περιφέρεια Πελοποννήσου επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες και σε συνδυασμό με την παλαιότητα ενός μεγάλου μέρους του οικιστικού αποθέματος, έχουν σαν αποτέλεσμα τη μεγάλη κατανάλωση ενέργειας για θέρμανση και ψύξη. Παράλληλα η χρήση ενέργειας από τις γερασμένες μεταποιητικές και λοιπές επιχειρήσεις έχει σαν αποτέλεσμα την επιπλέον αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης. Η χρήση φυσικού αερίου και η λειτουργία της 5ης μονάδας στην Μεγαλόπολη θα προσδώσει μια μελλοντική μείωση της τωρινής ενεργειακής χρήσης. Χαρακτηριστική επίσης της περιοχής είναι η χαμηλή χρήση της γεωθερμίας.

Η Πελοπόννησος έχει αυξημένη χρήση σε επίπεδο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ), κατέχοντας τη δεύτερη πανελλαδικά θέση στις αιολικές εγκαταστάσεις το έτος 2017, ενώ σε επίπεδο φωτοβολταϊκών εγκαταστάσεων, κατείχε την τρίτη θέση. Επιπλέον προγραμματίζεται η διέλευση από την Πελοπόννησο του διασυνδετήριου αγωγού Eastern

Mediterranean Pipeline (East Med) και η σύνδεση της Πελοποννήσου με την Κρήτη για τη μεταφορά ενέργειας.

Η αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας παρουσιάζει δυναμική στην Πελοπόννησο με τη δημιουργία ανάλογων επιχειρήσεων.

Παρόλα αυτά ένα από τα βασικά ζητήματα που απασχολούσε την Πελοπόννησο ήταν το θέμα της ολοκληρωμένης διαχείρισης των αποβλήτων, αλλά και η έλλειψη διαχείρισης υγρών αποβλήτων σε παραλιακούς οικισμούς και τουριστικούς προορισμούς.

Για την ολοκληρωμένη διαχείριση των στερεών αποβλήτων, αυτή προχώρησε μέσω ΣΔΙΤ και με αυτό τον τρόπο επιλύεται σε σημαντικό βαθμό το χρόνιο πρόβλημα της Περιφέρειας. Παράλληλα με την έναρξη της ολοκληρωμένης διαχείρισης αναμένεται να ενταθεί και η ανακύκλωση προς όφελος των πολιτών, ως προς τη μείωση του κόστους διαχείρισης.

Από την άλλη πλευρά και όσον αφορά τα υγρά απόβλητα, υπάρχει καθυστέρηση στην υλοποίηση έργων διαχείρισης αυτών, τα οποία πρέπει κατά κύριο λόγο να πραγματοποιηθούν σε οικισμούς Γ' προτεραιότητας. Στην Πελοπόννησο έχουν ολοκληρωθεί δεκαοκτώ οικισμού Γ' προτεραιότητας με την υλοποίηση αντίστοιχων έργων. Επτά επίσης οικισμοί βρίσκονται σε διαδικασία υλοποίησης και έξι οικισμοί δεν έχουν ακόμα ώριμες μελέτες. Επίσης ήδη ολοκληρωμένα και σε λειτουργία έργα ΕΕΛ παρουσιάζουν τεχνικές ή διοικητικές δυσλειτουργίες και απαιτούνται ενέργειες αποκατάστασης, ενώ πολλά από αυτά απαιτούν επέκταση ή εκσυγχρονισμό για την αντιμετώπιση της λειτουργίας τους σε περιόδους αιχμής.

Η Πελοπόννησος ανήκει στα Υδατικά Διαμερίσματα της βόρειας, δυτικής και ανατολικής Πελοποννήσου. Οι υδρευτικές ανάγκες της καλύπτονται κυρίως από γεωτρήσεις, ενώ υπάρχουν και λειτουργούν δεξαμενές για την αποθήκευση του νερού για λόγους κυρίως ύδρευσης, αλλά και άρδευσης ή πυρόσβεσης. Επίσης λόγω των εκτεταμένων παράλιων περιοχών λειτουργούν δύο μονάδες αφαλάτωσης σε Λακωνία και Αργολίδα.

Το δίκτυο ύδρευσης γενικά στην ευρύτερη περιοχή παρουσιάζει απώλειες και διαρροές εξαιτίας κυρίως της παλαιότητας. Ειδικότερα για τις περιοχές Μεσσηνίας και Λακωνίας, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες υπάρχει πρόβλημα επάρκειας και αυτό λόγω της αυξημένης τουριστικής δραστηριότητας, ενώ στην Αργολίδα υφίσταται το κυριότερο πρόβλημα ύδρευσης που οφείλεται στην σοβαρή ποιοτική υποβάθμιση, αλλά και στην ποσοτική ανεπάρκεια των διαθέσιμων υδάτινων πόρων. Όσον αφορά τα συλλογικά δίκτυα άρδευσης αριθμούνται σε εξήντα οκτώ (68) στο σύνολο της Περιφέρειας, τα οποία αρδεύουν περίπου 295.000 στρέμματα. Οι ανάγκες για αρδευτικό νερό είναι αυξημένες λόγω και της πρωτογενούς παραγωγής με αποτέλεσμα οι γεωτρήσεις που λειτουργούν να προκαλούν

υπερεκμετάλλευση του εδάφους και δημιουργούν προβλήματα μειωμένης ποσότητας νερού, ενώ εμφανίζονται και φαινόμενα υφαλμύρινσης του υδροφόρου ορίζοντα. Επίσης η ποιότητα του υδατικού δυναμικού επιβαρύνεται αρνητικά με τη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, λόγω της γεωργικής δραστηριότητας. Σημαντική χρήση νερού έχει η βιομηχανική και κτηνοτροφική δραστηριότητα και καλύπτεται μέσω γεωτρήσεων ή δικτύων ύδρευσης.

Πέραν των ανωτέρω πίεση στο περιβάλλον ασκούν και οι ιχθυοκαλλιέργειες.

Η εκτεταμένη δασοκάλυψη στη Περιφέρεια, δημιουργεί κινδύνους για πρόκληση καταστροφών εξαιτίας των πυρκαγιών με αντίστοιχες συνέπειες τα ενδεχόμενα πλημμυρικά φαινόμενα, λόγω της διάβρωσης των εδαφών και της καταστροφής της φυτικής κάλυψης.

Επίσης, οι πληθυσμιακές συγκεντρώσεις αστικού τύπου και οι συγκοινωνιακές δημιουργούν περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις στην ατμόσφαιρα. Επιπλέον η ιδιαίτερα εκτεταμένη ακτογραμμή της Περιφέρειας παρουσιάζει σε αρκετές περιοχές διαβρώσεις, με ανάλογες αρνητικές περιβαλλοντικές και λοιπές επιπτώσεις .

Μια σημαντική παράμετρος αποτελεί το σύνολο των προστατευόμενων περιοχών και οι ενέργειες προστασίας τους με στόχο τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Πιν. 4: Ανάλυση δυνατών & αδύναμων σημείων της πράσινης ανάπτυξης

Δυνατότητες	Προβλήματα
<ul style="list-style-type: none"> - Ιδιαίτερη γεωμορφολογική διαμόρφωση (ορεινοί όγκοι, πεδιάδες, μεγάλης αισθητικής αξίας ακτές) - Μοναδικά οικοσυστήματα από τα καλύτερα της Ευρώπης - Προστατευόμενες περιοχές του δικτύου NATURA 2000 με αξιόλογη και σημαντική χλωρίδα και πανίδα - Επισκέψιμα σπήλαια και φαράγγια - Καθαρές ακτές, βραβευμένες με «Γαλάζια Σημαία» - Ακτογραμμές με πλήθος φυσικών κόλπων κατάλληλων για κατασκευή και αξιοποίηση μαρίνων - Αξιόλογο αιολικό δυναμικό 	<ul style="list-style-type: none"> - Αρνητική επίδραση λόγω κλιματικής αλλαγής - Επιβαρυνόμενο περιβάλλον και υδροφόρος ορίζοντας, ιδιαίτερα στις βιομηχανικές περιοχές - Καθυστέρηση στην επίτευξη των στόχων διαχείρισης αποβλήτων - Έλλειψη σύνδεσης της παραγωγής ενέργειας με τον πληθυσμό - Καθυστέρηση στην ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας - Έλλειψη νερού και κακή ποιότητα αυτού - Προβλήματα νιτροποίησης γεωργικών εδαφών - Απουσία φορέων για τη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών - Προβλήματα στη διαχείριση αποβλήτων

	<ul style="list-style-type: none"> - Ισχυρές περιβαλλοντικές πιέσεις από τη λειτουργία μεταποιητικών μονάδων - Μικρή χρήση ΑΠΕ - Πιέσεις στο περιβάλλον λόγω μη επαρκούς χωροθέτησης των διαφόρων χρήσεων γης
Ευκαιρίες	Απειλές
<ul style="list-style-type: none"> - Δίκτυο φυσικού αερίου - Αναβάθμιση οικιών , δημοσίων κτιρίων - Ηλιακή ακτινοβολία - αξιοποίηση - Οικολογικά μονοπάτια, μαρίνες 	<ul style="list-style-type: none"> - Συνέπειες από την εξέλιξη της πανδημίας του κορωνοϊού - Η οικονομική κρίση είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη οικονομικών πόρων προς χρήση για νέες επενδύσεις - Προβλήματα για την υλοποίηση επιχειρηματικών δράσεων πράσινης ανάπτυξης - Μειωμένο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη δράσεων ανάδειξης σημείων οικολογικού ενδιαφέροντος

4.1.3 Αναπτυξιακός στόχος 3: Κοινωνική Ανάπτυξη

Η αγορά εργασίας εξαιτίας της πρόσφατης οικονομικής κρίσης που επηρέασε το σύνολο της οικονομίας της χώρας είχε σαν αποτέλεσμα να επιδεινώσει τους σχετικούς οικονομικούς δείκτες.

Έτσι παρατηρείται το φαινόμενο μείωσης της ηλικιακής κατηγορίας 15 – 24 ετών στην οικονομική δραστηριότητα τα τελευταία χρόνια. Το ίδιο συμβαίνει, σε μικρότερη ένταση στον εργάσιμο πληθυσμό. Επίσης η απασχόληση έχει μειωθεί από το 2000, ενώ παράλληλα αυξάνεται το ποσοστό απασχόλησης στην οικονομία με μειωμένο ωράριο ενώ μειώνεται το ποσοστό της πλήρους απασχόλησης.

Εμφανίζεται υψηλό ποσοστό ανεργίας, με ραγδαία αύξηση της μακροχρόνιας ανεργίας.

Τα στατιστικά στοιχεία των εγγεγραμμένων ανέργων στις Περιφέρειες φαίνονται στον παρακάτω πίνακα καθώς επίσης αποτυπώνεται σε ποσοστά η κατανομή στις Περιφέρειες τα πρώτα εξάμηνα για τα έτη 2018 και 2019.

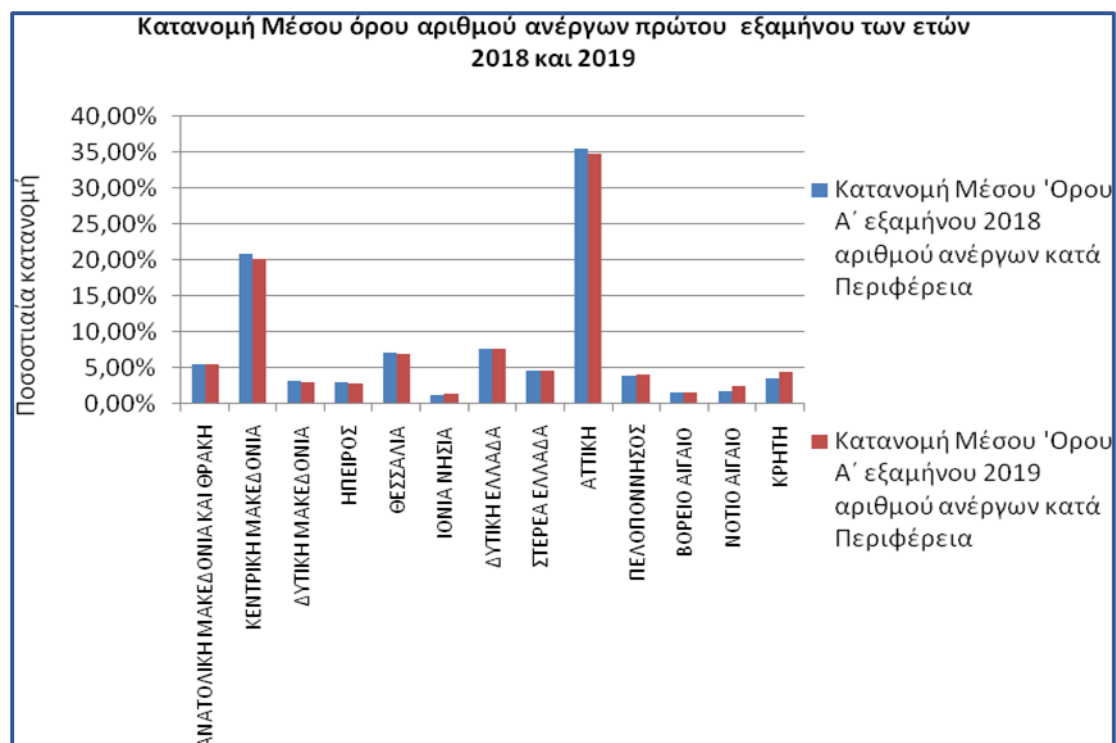
Από τον πίνακα εξαγάγουμε το συμπέρασμα ότι οι άνεργοι στην Πελοπόννησο αυξάνονται, ειδικότερα την περίοδο εκτίμησης έχουμε αύξηση σε ένα έτος κατά 3.365 άτομα.

Πιν. 5: Άνεργοι ανά Περιφέρεια για τα έτη 2018 - 2019

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	Άνεργοι (Α' εξάμηνο 2018)	Ποσοστό Περιφέρειας (έτος 2018)	Άνεργοι (Α' εξάμηνο 2019)	Ποσοστό Περιφέρειας (έτος 2019)
Ανατολική Μακεδονία	47731	5,58%	50232	5,58%
Κεντρική Μακεδονία	178684	20,88%	182291	20,24%
Δυτική Μακεδονία	27141	3,17%	27096	3,01%
Ήπειρος	25870	3,02%	25611	2,84%
Θεσσαλία	61756	7,22%	63007	6,99%
Ιόνια Νησιά	10979	1,28%	12953	1,44%
Δυτική Ελλάδα	65287	7,63%	69035	7,66%
Στερεά Ελλάδα	40233	4,70%	41857	4,65%
Αττική	303735	35,49%	314198	34,88%
Πελοπόννησος	34075	3,98%	37440	4,16%
Βόρειο Αιγαίο	13140	1,54%	14435	1,60%
Νότιο Αιγαίο	16029	1,87%	22114	2,45%
Κρήτη	31151	3,64%	40522	4,50%
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	855.809	100,00%	900.789	100,00%

Πηγή: ΟΑΕΔ

Διάγραμμα 1: Μέσος όρος ανέργων τα Α' εξάμηνα ετών 2018 & 2019

Όσον αφορά τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό αυτός φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, για τα έτη από 2013 έως 2018. Για την Πελοπόννησο έχουμε αύξηση του ενεργού πληθυσμού μέχρι το έτος 2015, ενώ στη συνέχεια παρατηρείται μια μικρή αυξητική τάση.

Πιν. 6: Οικονομικά ενεργός πληθυσμός ετών 2013 - 2018

Περιφέρειες	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Σύνολο Χώρας	4.838,2	4.802,8	4.799,9	4.799,5	4.774,9	4.738,6
Ανατολική Μακεδονία	255,7	256,3	257,7	259,9	255,3	253,3
Κεντρική Μακεδονία	792,6	790,4	810,9	818,9	811,4	809,4
Δυτική Μακεδονία	112,4	113,7	117,1	117,9	119,2	118,1
Ήπειρος	142,9	141,9	139,4	140,6	139,0	136,3
Θεσσαλία	313,7	309,9	312,6	311,3	314,4	308,0
Ιόνια Νησιά	91,7	90,5	90,1	90,1	90,7	92,7
Δυτική Ελλάδα	282,9	281,9	288,2	292,7	294,1	287,2
Στερεά Ελλάδα	238,1	235,8	243,0	237,4	237,2	235,5
Πελοπόννησος	244,7	246,0	248,3	242,5	246,4	243,1
Αττική	1.838,6	1.822,9	1.782,8	1.764,7	1.740,8	1.720,3
Βόρειο Αιγαίο	84,1	80,0	79,1	82,5	89,5	91,0
Νότιο Αιγαίο	155,7	154,8	155,2	156,7	151,9	158,2
Κρήτη	285,0	278,7	275,7	284,4	284,9	285,3

Πηγή: Eurostat

Από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα συμπεραίνουμε ότι στην Πελοπόννησο πρέπει να δημιουργηθούν πρωτοβουλίες ενίσχυσης της απασχόλησης, ενημέρωσης και συμβουλευτικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, ιδιαίτερα ανάπτυξη προγραμμάτων για την ένταξη στην αγορά εργασίας ατόμων που εμφανίζουν δυσκολία στην εξεύρεση εργασίας.

Μειώνεται όπως και το επίπεδο εισοδήματος στην Περιφέρεια, με αποτέλεσμα την μείωση της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού. Χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι το 2012 το ύψος του εισοδήματος ανά κάτοικο ήταν 9.600 ευρώ, ενώ το έτος 2017 αυτό ανέρχεται σε 8.700 ευρώ ανά κάτοικο.

Επίσης σε επίπεδο εκπαίδευσης του γενικού πληθυσμού παρατηρούμε χαμηλό μέσο όρο, ως ο κατωτέρω πίνακας, σε σχέση με το γενικό ποσοστό σε επίπεδο χώρας. Διαχρονικά όμως βελτιώνεται, με αργό τρόπο, διατηρώντας την παραμονή σε χαμηλά επίπεδα.

Πιν. 7: Απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από 25-64 έτη (ποσοστό %)

Περιφέρειες	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Σύνολο Χώρας	28,1	29,1	30,2	31,0	31,7	31,9
Ανατολική Μακεδονία	20,5	22,6	24,6	25,0	25,1	23,8

Πιν. 7: Απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από 25-64 έτη (ποσοστό %)

Περιφέρειες	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Κεντρική Μακεδονία	27,3	29,1	31,3	31,1	31,7	31,4
Δυτική Μακεδονία	22,3	21,9	21,8	24,5	26,0	27,1
Ήπειρος	24,6	25,8	28,2	30,0	33,8	31,8
Θεσσαλία	26,3	26,1	25,6	28,6	32,1	31,8
Ιόνια Νησιά	17,7	19,5	20,8	20,1	22,8	24,6
Δυτική Ελλάδα	22,6	22,9	22,7	23,8	21,9	20,6
Στερεά Ελλάδα	17,9	19,0	21,1	23,3	23,6	23,2
Πελοπόννησος	19,3	20,8	21,4	23,0	23,8	23,8
Αττική	36,3	37,0	38,0	38,4	39,3	40,2
Βόρειο Αιγαίο	25,3	22,9	25,6	24,2	24,5	26,9
Νότιο Αιγαίο	17,8	19,1	17,4	20,4	20,8	22,2
Κρήτη	22,0	24,1	26,8	27,9	26,6	26,3

Πηγή: Eurostat

Μια σημαντική αρνητική συνέπεια της πρόσφατης οικονομικής κρίσης αποτελεί και η μετανάστευση νέων ηλικιών προς εξεύρεση εργασίας και αυτό συνήθως παρατηρήθηκε σε επίπεδο πτυχιούχων, με άμεσο αποτέλεσμα την μείωση του επιπέδου εκπαίδευσης στο σύνολο του πληθυσμού. Επίσης παρατηρήθηκε η αύξηση των ομάδων πληθυσμού που βρίσκονταν σε κατάσταση φτώχειας με συνέπεια να παρατηρείται το φαινόμενο της πρώιμης εγκατάλειψης του σχολείου, ένας δείκτης που βρίσκεται αρκετά ψηλά στην Ελλάδα σε σχέση με την Ευρώπη.

Παρόλα αυτά υλοποιούνται σε επίπεδο Περιφέρειας προγράμματα δια βίου μάθησης, όμως δεν παρατηρείται ιδιαίτερη αποτελεσματικότητα αυτών, σύμφωνα με τα σχετικά στοιχεία και αυτό λόγω του μικρού αριθμού των προγραμμάτων. Τα προγράμματα κατάρτισης στην Περιφέρεια σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα, φαίνονται στον παρακάτω πίνακα, με μορφή ποσοστού.

Πιν. 8: Ποσοστό κατάρτισης 2014-2019 (%)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Σύνολο Χώρας	3,2	3,3	4,0	4,5	4,5	3,9
Πελοπόννησος	1,3	1,2	1,6	1,7	1,5	0,7

Πηγή: Eurostat

Μειονέκτημα επίσης αποτελεί και η έλλειψη χρήσης προηγμένων μεθόδων εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες και ιδιαίτερα δράσεων σε επίπεδο δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που να συνδέουν την παιδεία με την αγορά εργασίας.

Παρόλο που υλοποιήθηκαν δράσεις αναβάθμισης εκπαιδευτικών υποδομών, οι ανάγκες του συστήματος εκπαίδευσης παραμένουν αυξημένες.

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού δείχνουν υψηλό δείκτη γήρανσης, ο οποίος σε σχέση με τις κρίσιμες οικονομικές συνθήκες έχουμε το αποτέλεσμα της πτώσης του επιπέδου του οικογενειακού εισοδήματος. Επιπλέον με την αύξηση της ανεργίας και τη μείωση της απασχόλησης, έχουμε σαν άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση του επιπέδου της φτώχειας και των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού.

Τέλος, το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού δεν επιτρέπει την ύπαρξη δυνατοτήτων και ευκαιριών για την αύξηση της απασχόλησης. Σημαντικό στοιχείο αποτελούν και οι κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, όπως οι ρομά, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες, για τους οποίους υπάρχουν προβλήματα που σχετίζονται κυρίως με τη στέγαση, αλλά και με τις παροχές υγείας και λοιπές κοινωνικές παροχές.

Τέλος, παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις στις υποδομές πρόνοιας. Σημαντική έλλειψη αποτελεί η απουσία προγραμμάτων για την υποστήριξη ευπαθών ομάδων (ηλικιωμένοι, μικρά παιδιά κλπ.), αλλά και των ατόμων που ανήκουν σε άλλες ευαίσθητες ομάδες (άτομα με αναπηρία, τοξικομανείς κλπ.). Προγράμματα που απουσιάζουν θα μπορούσαν να εστιάσουν στην πρόληψη θεμάτων υγείας, στην απασχόληση, στην φροντίδα στο σπίτι κλπ.

Πιν. 9 : Ανάλυση δυνατών και αδύναμων σημείων της κοινωνικής ανάπτυξης

Δυνατότητες	Προβλήματα
<ul style="list-style-type: none"> - Αρκετές κοινωνικές δομές - Ικανό υφιστάμενο ανθρώπινο δυναμικό παροχής ποιοτικών υπηρεσιών κοινωνικού περιεχομένου - Αύξηση ποσοστού αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης - Αξιόλογα επίπεδα οικονομικά ενεργού πληθυσμού 	<ul style="list-style-type: none"> - Μεγάλο ποσοστό νέων ανθρώπων που εγκαταλείπει την εκπαίδευση και την επιπλέον επαγγελματική κατάρτιση - Σημαντικό επίπεδο ανεργίας - Περιοχές με δυσκολία πρόσβασης - Προβλήματα δημογραφικά, όπως γήρανση του πληθυσμού και φαινόμενα μετανάστευσης - Έλλειψη δομών παροχής υπηρεσιών υγείας και ιδιαίτερα εξειδικευμένων δομών

	<ul style="list-style-type: none"> - Έλλειψη δομών κοινωνικής πρόνοιας - Μεγάλο ποσοστό πληθυσμού που εγκαταλείπει την εκπαίδευση
Ευκαιρίες	Απειλές
<ul style="list-style-type: none"> - Ενίσχυση των υποδομών και του εξοπλισμού νοσοκομείων - Ενίσχυση πολιτιστικών, τουριστικών, αθλητικών ημερίδων κλπ. - Επίτευξη στην Περιφέρεια ενός κοινωνικού περιβάλλοντος με βελτιωμένες συνθήκες ζωής και καθημερινότητας - Εξάλειψη των κοινωνικών διαφορών 	<ul style="list-style-type: none"> - Συνέπειες της πανδημίας - Απουσία ενεργειών κοινωνικής υποστήριξης - Προβλήματα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού - Μείωση του επιπέδου ζωής κυρίως ευπαθών ομάδων - Αυξητικές τάσεις ανεργίας με ανάλογες οικονομικές επιπτώσεις - Μείωση του επιπέδου ζωής εξαιτίας των ελλείψεων του τομέα υγείας, της εκπαίδευσης και της απουσίας κοινωνικών υποδομών - Οικονομικό περιβάλλον δυσμενές σε συνδυασμό με μειωμένη απασχόληση και γεγονότα κοινωνικού αποκλεισμού - Προβλήματα λόγω παλαιότητας των υποδομών υγείας και εκπαίδευσης - Προβλήματα – ελλείψεις στις αθλητικές εγκαταστάσεις λόγω παλαιότητας

4.1.4 Αναπτυξιακός στόχος 4: Ανάπτυξη Υποδομών

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου, λόγω της ορειογραφικής διαμόρφωση και του γεγονότος ότι είναι αραιοκατοικημένη με μικρούς γενικά οικισμούς έχει ανάγκη από εκτεταμένο οδικό δίκτυο.

Το σύνολο του οδικού δικτύου της Περιφέρειας αποτελείται από τις εθνικές οδούς, μήκους ε 1.250 χλμ., τις επαρχιακές μήκους 4.600 χλμ. Περίπου, το οποίο έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα στις παραλιακές και πεδινές περιοχές. Ο κυριότερος οδικός άξονας της Πελοποννήσου είναι ο αυτοκινητόδρομος, που συνδέει την Καλαμάτα και Σπάρτη με Τρίπολη, Κόρινθο, Αθήνα. Επίσης στα βόρεια της Πελοποννήσου διέρχεται ο οδικός άξονας ΠΑΘΕ, που αποτελεί σύνδεση Κορίνθου – Πάτρας.

Με τη δημιουργία των βασικών αυτοκινητοδρόμων και την βελτίωση των χαράξεων της εθνικής και επαρχιακής οδοποιίας πολλές περιοχές απομακρύνθηκαν ή απομονώθηκαν,

παρόλο που σημαντικά έργα υλοποιούνται σε επίπεδο υποδομών. Το γεγονός της έλλειψης προσβασιμότητας στην εσωτερική ζώνη των τουριστικών περιοχών, αλλά και στην έλλειψη σύνδεσης με τα μεγάλα οδικά δίκτυα, δημιουργεί προβλήματα στην ανάπτυξη της Περιφέρειας.

Επίσης, σημαντικό ρόλο έχουν και οι υποδομές των λιμένων διότι προσδίδουν χαρακτηριστικά ανάπτυξης και θέτουν τις βάσεις για την σύνδεση των περιοχών με τη νησιωτική χώρα.

Τα λιμάνια Καλαμάτας και Ναυπλίου έχουν πρωτεύοντα ρόλο στις θαλάσσιες μεταφορές, ενώ σημαντικά κρίνονται και τα λιμάνια της Πύλου, Κυπαρισσίας, Ερμιονίδας, Πόρτο Χέλι, Άστρους, Λεωνιδίου, Κορίνθου, Γυθείου και Νεάπολης. Οι τρεις σημαντικότερες μαρίνες είναι της Καλαμάτας, του Ξυλόκαστρου και της Πύλου .

Ακολούθως, το αεροδρόμιο Καλαμάτας συνεχώς αυξάνει την δυναμική του με αποτέλεσμα να προσδίδει αναπτυξιακές δυνατότητες στη νότια Πελοπόννησο. Το αεροδρόμιο της Καλαμάτας συνδέεται και με μεγάλες επιχειρήσεις ξενοδοχειακού ενδιαφέροντος που έχουν αναπτυχθεί στην περιοχή, όπως του Costa Navarino.

Σημαντικός αριθμός τουριστών προσέρχεται στα λιμάνια της Πελοποννήσου και μέσω κρουαζιερόπλοιων. Όμως οι λιμενικές υποδομές της Πελοποννήσου δεν είναι κατάλληλες για μεγάλα κρουαζιερόπλοια και μόνο μικρής δυναμικότητας προσεγγίζουν τα λιμάνια της περιοχής. Παράλληλα οι δυνατότητες ξενάγησης των επισκεπτών κρουαζιέρας είναι λιγοστές με δεδομένο το απαρχαιωμένο εσωτερικό οδικό δίκτυο που οδηγεί σε περιοχές αυξημένου ενδιαφέροντος, όπως αρχαιολογικοί χώροι, θρησκευτικά μνημεία, περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος κλπ.

Γεγονός είναι ότι η Περιφέρεια διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως για παράδειγμα είναι το νοτιότερο χερσαίο μέρος της Ευρώπης, αλλά και υπάρχει η δυνατότητα επικοινωνίας με το θαλάσσιο χώρο της Μεσογείου, με το Αιγαίο, το Ιόνιο, ενώ παράλληλα οι ακτογραμμές της είναι ιδιαίτερες και ακολουθούν την ορειογραφική διαμόρφωση της περιοχής.

Οι λιμενικές υποδομές προς το παρόν δεν έχουν χρησιμοποιηθεί ώστε να επικοινωνούν και με άλλες περιοχές, όπως Κρήτη, Νότιο Αιγαίο, Κυκλάδες, για σκοπούς εξυπηρέτησης επιβατών και διακίνησης προϊόντων. Το γεγονός ότι ολοκληρώθηκαν οι βασικοί οδικοί άξονες, δηλαδή ο αυτοκινητόδρομος που ενώνει Καλαμάτα με Αθήνα, αποτελεί ένα σημαντικό πλεονέκτημα για την περαιτέρω βελτίωση των συνθηκών και ανάπτυξη της θαλάσσιας μεταφοράς. Και αυτό αφορά και το επίπεδο του τουρισμού κρουαζιέρας αλλά και

το επίπεδο μεταφοράς εμπορευμάτων. Βάσει των συνθηκών αυτών επιτακτική καθίσταται η ανάγκη αναβάθμισης των εγκαταστάσεων στα λιμάνια Καλαμάτας, Γυθείου και Ναυπλίου. Όπως συμβαίνει και σε άλλες Περιφέρειες, έτσι και στην Πελοπόννησο, όπως αναφέρθηκε υπάρχει έλλειψη στον τομέα των ευρυζωνικών δικτύων υψηλής ταχύτητας, το οποίο αποτελεί και στόχος της εθνικής ψηφιακής πολιτικής.

Αναφέρθηκε προηγουμένως ότι οι ανάγκες ανάπτυξης τεχνολογιών πληροφορικής είναι πολύ μεγάλες στην Πελοπόννησο, ιδιαίτερα στις εσωτερικές περιοχές για την ανάπτυξη του τουρισμού, για την εξυπηρέτηση των κατοίκων, των επιχειρήσεων, των επισκεπτών κλπ.

Πιν. 10: Ανάλυση δυνατών και αδύναμων σημείων των υποδομών

Δυνατότητες	Προβλήματα
<ul style="list-style-type: none"> - Στρατηγική γεωγραφική θέση (πλησίον της Αθήνας) - Μεγάλες οδικές αρτηρίες προς Αθήνα, Πάτρα και Ευρώπη. - Ο διεθνής αερολιμένας Καλαμάτας, ο οποίος δέχεται πτήσεις charter 	<ul style="list-style-type: none"> - Η ορειογραφική διαμόρφωση έχει έντονη μορφή, η οποία δυσκολεύει την κατασκευή σύγχρονων οδικών αρτηριών - Σημαντική διαφορά στα οδικά δίκτυα πεδινών και ορεινών περιοχών - Ανεπαρκείς λιμενικές εγκαταστάσεις - Έλλειψη διασύνδεσης με άλλες περιοχές μέσω αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών - Ελλιπή δίκτυα υψηλών ταχυτήτων σε ύπαιθρο, τουριστικές περιοχές
Ευκαιρίες	Απειλές
<ul style="list-style-type: none"> - Βελτίωση μεταφορικών υποδομών - Εκμετάλλευση της στρατηγικής θέσης της Πελοποννήσου - Νέοι οδικοί άξονες, βελτίωση υφιστάμενων - Αεροδρόμιο Καλαμάτας - Ανάπτυξη δικτύου υδατοδρομίων - Εκσυγχρονισμός και αναβάθμιση λιμενικών υποδομών με στόχο την αύξηση θαλάσσιου τουρισμού - Εκμετάλλευση του θαλασσίου άξονα Αδριατικής-Ιονίου-Ανατολικής Μεσογείου, μέσω λιμανιού Καλαμάτας 	<ul style="list-style-type: none"> - Αρνητικές επιπτώσεις πανδημίας - Μη εκμετάλλευση της στρατηγικής θέσης για σκοπούς ενίσχυσης των συνδέσεων - Αυξητική τάση εμφάνισης ανισοτήτων - Χαμηλής επάρκειας οδική ασφάλεια σε επίπεδο μετακίνησης με αποτέλεσμα ανθρώπινες απώλειες - Ελλιπής σύνδεση με εθνικούς και ξένους προορισμούς - Μεγάλος βαθμός ανταγωνισμού σε εγχώριο και διεθνές περιβάλλον

- Αναβάθμιση των αεροπορικών και ακτοπλοϊκών μεταφορών, διασύνδεση με την υπόλοιπη χώρα και λοιπές χώρες	
--	--

4.1.5 Αναπτυξιακός στόχος για την ενίσχυση της εξωστρέφειας

Σύμφωνα με μελέτη του ΙΕΕΣ του ΣΕΒΕ αποτυπώνεται ότι σε ποσοστό 50,6% οι εξαγωγές και 68,2% οι εισαγωγές προϊόντων προέρχεται από την Περιφέρεια Αττικής, με τις εξαγωγές γενικά να διαγράφουν ανοδική πορεία σε ποσοστό 20,1%, κατά την περίοδο 2017-2018.

Το έτος 2018 το 16 % των ελληνικών εξαγωγών προερχόταν από την Πελοπόννησο, ενώ στη συνέχεια το ποσοστό αυτό έφτασε στο 22,8%. Όμως η Πελοπόννησος εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα πετρελαιοειδή σε ποσοστό 83,6%, αξίας περίπου 5,299 δισ. ευρώ και αυτό εξαρτάται από τη λειτουργία των διυλιστηρίων στην Κόρινθο. Αν αυτός ο κλάδος δεν υπήρχε στην περιοχή τότε η Πελοπόννησος θα συμμετείχε στις εξαγωγές με ένα ποσοστό του 4 % περίπου.

Ειδικά για τα πετρελαιοειδή στο σύνολο των εξαγωγών είναι μεγαλύτερο από το 1/3 και ιδιαίτερα οι Περιφέρειες Αττικής και Πελοποννήσου εξάγουν το 88,3 % σε πετρελαιοειδή. Ο κλάδος των τροφίμων συνεισφέρει σε ποσοστό 16,0% μερίδιο, με τις Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας, Αττικής, Θεσσαλίας και Πελοποννήσου να καλύπτουν το ποσοστό 69,0% του συνόλου.

Τα ελληνικά προϊόντα πρωτίστως εξάγονται σε Ιταλία και Γερμανία, σε ποσοστά 10,4% και 6,4% αντίστοιχα. Εκτός από την Πελοπόννησο, οι χώρες αυτές βρίσκονται υψηλά στην απορρόφηση ελληνικών προϊόντων. Οι κύριες εξαγωγές αφορούν χημικά προϊόντα, πλαστικά, μέταλλα, μηχανές και συσκευές.

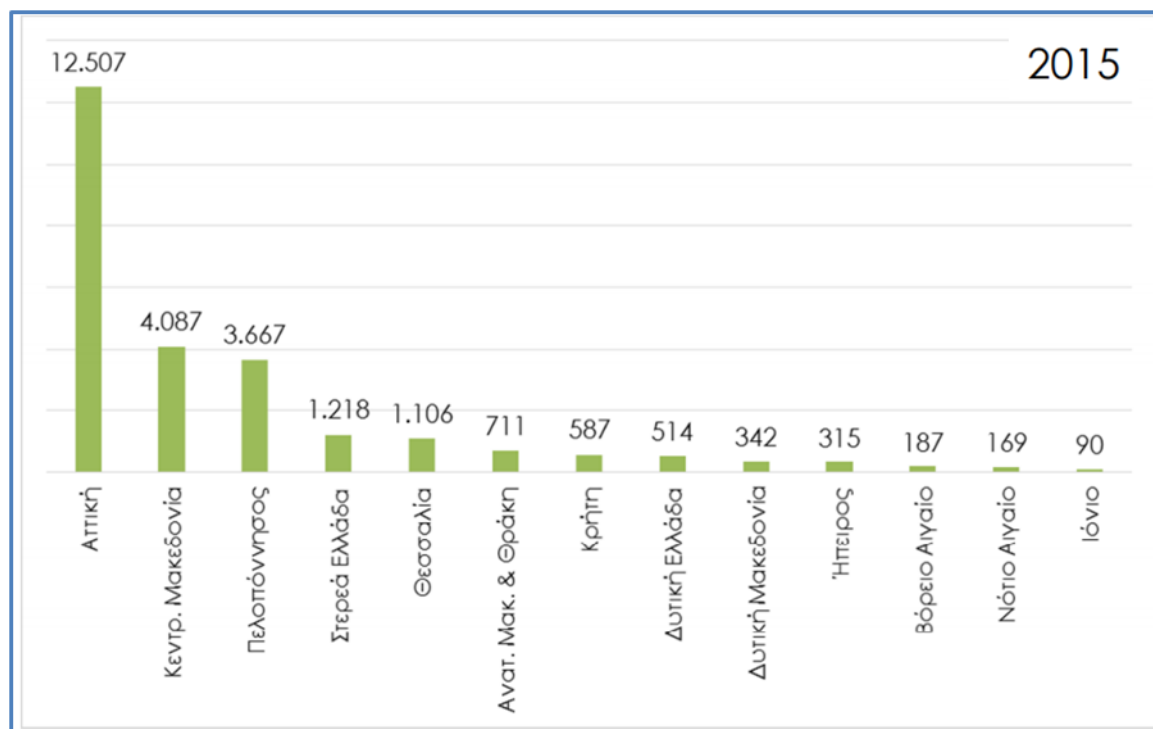
Στον παρακάτω Πίνακα και το αντίστοιχο γράφημα παρουσιάζονται τα εμπορικά στοιχεία της Περιφέρειας στο επίπεδο των εξαγωγών για τα έτη από 2011 έως 2015, όπου διαπιστώνουμε ότι έχουμε αυξήσεις διαχρονικά στην εξαγωγική δύναμη της Πελοποννήσου.

Πιν. 11: Εμπορικά στοιχεία Περιφέρειας Πελοποννήσου

(ποσά σε χιλ. €)	2011	2012	2013	2014	2015
Εισαγωγές	6.133.237	7.093.746	6.549.890	6.473.098	4.349.957
Εξαγωγές	4.341.470	5.577.236	5.213.996	4.800.034	3.667.211
Εμπορικό Ισοζύγιο	(1.791.767)	(1.516.510)	(1.335.894)	(1.673.064)	(682.746)
Εξαγωγές/Εισαγωγές	70,8%	78,6%	79,6%	74,2%	84,3%

Πηγή: ΙΕΕΣ-ΣΕΒΕ

Διάγραμμα 2: Εξαγωγές ανά Περιφέρεια(εκ. €)

Πηγή: ΙΕΕΣ-ΣΕΒΕ

Παρατηρούμε ότι η βιομηχανική δραστηριότητα στην Πελοπόννησο βρίσκεται στην περιοχή Κορίνθου – Αττικής, στο ενεργειακό κέντρο της Μεγαλόπολης και στις υπόλοιπες περιοχές της Περιφέρειας υπάρχει χαμηλή διασπορά δραστηριοτήτων. Το μέγεθος των επιχειρήσεων είναι μικρό, υπάρχουν τρεις οργανωμένοι χώροι για την αξιοποίηση μεταποιητικών δραστηριοτήτων, όπως η ΒΙΠΕ Τρίπολης.

Σημαντικός πυλώνας ανάπτυξης της Περιφέρειας αποτελεί ο τουρισμός, ο οποίος εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς, συμβάλλοντας σε σημαντικό βαθμό στην συνολική ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας της χώρας. Η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει πλήθος σημαντικών πλεονεκτημάτων, όπως το κλίμα, η προσπελασιμότητα, τα τοπία ιδιαίτερου κάλους, παραδοσιακούς οικισμούς, αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, μοναστήρια κλπ.

Οι περιοχές τουριστικής ανάπτυξης, εντοπίζονται στο Ναύπλιο, Λουτράκι, Καλαμάτα, Πόρτο Χέλι, Ερμιόνη, Τολό, Γύθειο, Μονεμβασιά, παράλια Μεσσηνίας, Μάνης κ.α.

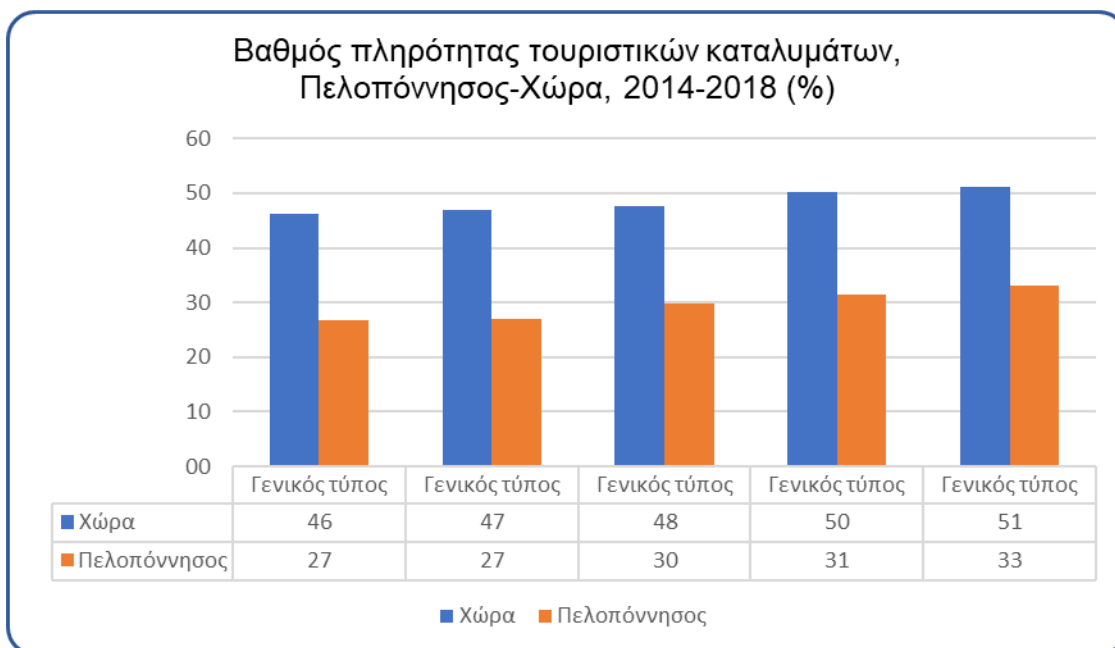
Επίσης στις ορεινές ζώνες δυναμική τουριστική παρουσία έχουμε στις περιοχές Γορτυνία, Βόρεια Μαντινεία, Μυστράς, Μάνη, Μαίναλο, Πάρνωνα, Ταΰγετο κ.α. Στις περιοχές αυτές κυριαρχεί ο περιηγητικός και φυσιολατρικός τουρισμός, ο χιονοδρομικός τουρισμός, οι ορειβατικές δραστηριότητες, ο ιαματικός τουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός.

Στα παρακάτω γραφήματα φαίνεται η τουριστική δυναμική της Περιφέρειας με την αύξηση των καταλυμάτων αλλά και του βαθμού πληρότητας αυτών.

Διάγραμμα 3: Δυναμική τουριστικής δραστηριότητας, (Πηγή: Eurostat)

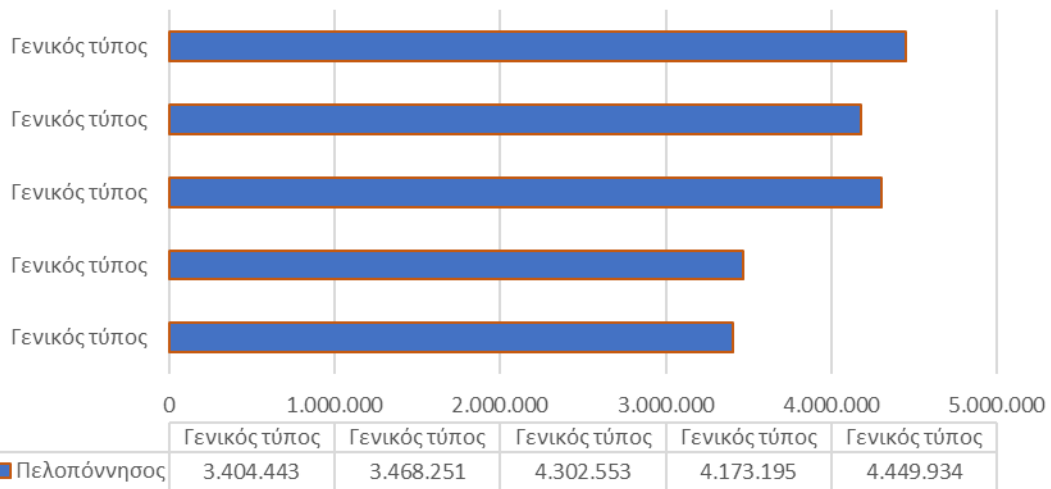

Διάγραμμα 4: Πληρότητα τουριστικών καταλυμάτων 2014-2018, (Πηγή: Eurostat)

Διάγραμμα 5: Αριθμός διανυκτερεύσεων 2014-2018, (Πηγή: Eurostat)

Αριθμός διανυκτερεύσεων σε τουριστικά καταλύματα- Πελοπόννησος, 2014-2018

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο αριθμός των τουριστικών καταλυμάτων παρουσιάζει αυξητική πορεία το διάστημα από το 2014 έως 2018. Ανάλογη πορεία έχει και η πληρότητα των καταλυμάτων, δείχνοντας και αυτή αυξητική πορεία, ωστόσο τα ποσοστά αυτά είναι χαμηλότερα από το μέσο όρο της χώρας που ήταν σε ποσοστό 51,2% το 2018. Επίσης άνοδο παρουσιάζεται και στον αριθμό διανυκτερεύσεων στις τουριστικές μονάδες.

Η τουριστική δραστηριότητα στην Πελοποννήσου έχει διπλή μορφή: ανάπτυξη ορεινού και παραθαλάσσιου τουρισμού.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει η Περιφέρεια Πελοποννήσου συνοψίζονται στη δυνατότητα που της δίνεται να αναπτύξει εναλλακτικές μορφές τουρισμού, στη διαμόρφωση και προώθηση ολοκληρωμένων τουριστικών πακέτων, στην αξιοποίηση συνεργασιών με παραδοσιακούς κλάδους και τοπικές επιχειρήσεις καθώς και στα μεγάλα πολιτιστικά γεγονότα εθνικής και διεθνούς εμβέλειας, όπως τα φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου.

Βασική προϋπόθεση για την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη, είναι ο εκσυγχρονισμός και η αναβάθμιση των υποδομών μεταφοράς, των τουριστικών υπηρεσιών, η προώθηση του τουρισμού αξιοποιώντας σύγχρονα εργαλεία και νέες τεχνολογίες και τέλος η τελειοποίηση ενός ισχυρού brandname τουριστικού προορισμού.

Ένα σημαντικό μέγεθος της οικονομικής ζωής αποτελεί ο αγροτικός τομέας, ο οποίος σε συνέργεια με τους λοιπούς παραγωγικούς τομείς, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα, που γύρω του μπορούν να αναπτυχθούν μια σειρά από δραστηριότητες, όπως ο πολιτισμός, ο αγροτουρισμός, η μεταποίηση αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων κλπ.. Στην κατεύθυνση αυτή αρχίζουν να εμφανίζονται οι αγροδιατροφικές επιχειρηματικές

δραστηριότητες, όπως βιολογικές καλλιέργειες, προϊόντα χαρακτηρισμένα με ονομασία προέλευσης ή γεωγραφικής ένδειξης ολοκληρωμένης διαχείρισης.

Η αγροτική παραγωγή είναι πλούσια στην Περιφέρειας Πελοποννήσου, με κυριότερα προϊόντα το ελαιόλαδο, τα εσπεριδοειδή, τα σούκα, τα βρώσιμα σταφύλια, το κρασί, τον αραβόσιτο, τις πατάτες, τα μήλα, τα δημητριακά και άλλα κηπευτικά. Σε μεταποιητικό επίπεδο λειτουργούν κυρίως μονάδες οινοποιείων, ελαιολιβεία, χυμοποιεία, συσκευαστήρια, τυποποιεία, σταφιδοεργαστήρια, πυρηνελουργεία, διάφοροι αποθηκευτικοί χώροι προϊόντων κ.ά. Σημαντικό ρόλο στην πρωτογενή παραγωγή έχουν και οι θερμοκηπιακές μονάδες, οι οποίες αναπτύσσονται κυρίως στη νότια Πελοπόννησο.

Στον κατωτέρω πίνακα παρουσιάζεται η πορεία της αξίας του αγροτικού τομέα στην Πελοπόννησο και στη χώρα, κατά το διάστημα από 2012 έως 2017.

Πιν. 12: Αξία αγροτικών προϊόντων ετών 2012-2017 (εκ.€)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Σύνολο Χώρας	10.567,75	10.365,27	10.577,38	11.128,55	10.734,06	11.272,42
Πελοπόννησος	1.053,43	968,51	1.049,87	1.172,78	1.118,45	1.234,43
Συμμετοχή Περιφέρειας στη Χώρα (%)	9,97%	9,34%	9,93%	10,54%	10,42%	10,95%

Πηγή: Eurostat

Διαπιστώνεται η ανοδική πορεία του προϊόντος, συγκεκριμένα το 2012 είχε ως μερίδιο το 9,97%, του εθνικού επιπέδου, ενώ το έτος 2017 είχε το 10,95%, δείχνοντας τη δυναμική του κλάδου στην Περιφέρεια. Βασικά προβλήματα του αγροτικού τομέα είναι ο μικρός και κατακερματισμένος κλήρος, η γήρανση του πληθυσμού, η ελάχιστη χρήση νέων τεχνολογιών και εφαρμογής καινοτόμων πρωτοβουλιών στην παραγωγή, η χαμηλή ανάπτυξη της βιολογικής καλλιέργειας, η έλλειψη εργατικού δυναμικού, καθώς και η έλλειψη ικανού δικτύου διανομής και πώλησης των προϊόντων.

Απαιτούνται σίγουρα δράσεις εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης του αγροτικού τομέα στην Πελοπόννησο, με άμεση στόχευση στην περαιτέρω ανάπτυξη της Περιφέρειας.

Πιν. 13: Ανάλυση των δυνατών και αδύναμων στοιχείων για την ενίσχυση της εξωστρέφειας

Δυνατότητες	Προβλήματα
-------------	------------

<ul style="list-style-type: none"> - Ικανή αγροτική παραγωγικότητα με δυνατότητες εξειδίκευσης στον πρωτογενή τομέα - Δυνατότητα παραγωγής ποιοτικών αγροτικών προϊόντων - Επώνυμα προϊόντα προστατευόμενης προέλευσης - Διαφορετικές και πλήθος τουριστικών επιλογών - Επαρκές αιολικό επίπεδο - Εξαγωγικός τομέας υδατοκαλλιέργειας - Εμπόριο διεθνές διαφόρων αγαθών - Οικοσυστήματα κατάλληλα για ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων - Ικανά πολιτιστικά στοιχεία 	<ul style="list-style-type: none"> - Απουσία μηχανισμού για την υποστήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας - Χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης εξωστρέφειας στις επιχειρήσεις - Χαμηλός βαθμός διασύνδεσης των παραγωγικών τομέων - Κατακερματισμός γεωργικού κλήρου - Μη επαρκής σχεδιασμός του επιπέδου χωροθέτησης των διαφόρων δραστηριοτήτων - Έλλειψη υποδομών προς εγκατάσταση νέων παραγωγικών μονάδων - Μειωμένη διαφορετικότητα τουριστικών προϊόντων - Μη επαρκής αξιοποίηση του πολιτιστικού δυναμικού προς εμπλουτισμό της τουριστικής δραστηριότητας - Μη επαρκής διασύνδεση του τουριστικού τομέα με άλλους τομείς οικονομίας - Μη επαρκής ποιότητα στις τουριστικές υποδομές
<p>Ευκαιρίες</p>	<p>Απειλές</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Περιοχές με αναπτυγμένη αγροτική δραστηριότητα και ισχυρή δυναμική για την παραγωγή άριστης ποιότητας αγροτικών προϊόντων - Ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας προς μεταποίηση αγροτικών προϊόντων - Ενίσχυση θεματικών μορφών τουρισμού και σχεδιασμός νέου προτύπου τουριστικής ταυτότητας - Υλοποίηση έργων υποδομής για την ενίσχυση του αγροτικού τομέα και των αγροτικών προϊόντων - Ενίσχυση της βιολογικής καλλιέργειας 	<ul style="list-style-type: none"> - Συνέπειες της πανδημίας του κορωνοϊού - Μείωση των επιχειρήσεων ΜΜΕ λόγω δυσμενούς οικονομικού περιβάλλοντος - Ελλιπής συμμετοχή της Περιφέρειας στην κεντρική οικονομική δραστηριότητα - Δημιουργία ανισοτήτων λόγω οικονομικού περιβάλλοντος με άμεσο αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής - Πιθανότητα υποβάθμισης περιβαλλοντικών – οικολογικών στοιχείων

<ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση του τομέα αγροτικών προϊόντων με τη βιομηχανία τροφίμων - Νέα τουριστικά προϊόντα με παράλληλη ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου 	
---	--

4.2 Συμπεράσματα

Η υφιστάμενη κατάσταση στην Περιφέρεια σύμφωνα με την SWOT ανάλυση, στοχευμένη στους αναπτυξιακούς στόχους του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ), προσδίδει ένα αριθμό σημαντικών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών που αναδεικνύουν δυνατότητες για την Περιφέρεια Πελοποννήσου, οι οποίες είναι ικανές να ενισχύσουν τη δυναμική της Περιφέρειας σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο.

Οι σημαντικότερες απειλές αποτελούν:

1. Η πρόσφατη οικονομική κρίση
2. Η ελλιπής εφαρμογή πολιτικών
3. Η εμφάνιση της επιδημίας του COVID-19 και οι συνέπειές της
4. Ο χαμηλός βαθμός και χρήσης ΤΠΕ
5. Η έλλειψη διασύνδεσης των παραγωγικών τομέων και κλάδων
6. Η αυξημένη κατανάλωση ενέργειας
7. Η έλλειψη ολοκληρωμένης διαχείρισης των στερεών αποβλήτων
8. Η μη επαρκής αντιμετώπιση των αποβλήτων σε παραθαλάσσιους οικισμούς
9. Οι σημαντικές πιέσεις που ασκούνται στο φυσικό περιβάλλον της Περιφέρειας
10. Οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας
11. Η έλλειψη σε σχολικές υποδομές εκπαίδευσης
12. Τα δυσμενή δημογραφικά στοιχεία
13. Τα υψηλά επίπεδα ανεργίας
14. Ο κατακερματισμός του αγροτικού τομέα

Οι δυνατότητες της Περιφέρειας συνοψίζονται, στα εξής:

- Η διαφαινόμενη ανάκαμψη των οικονομικών δεικτών τα τελευταία χρόνια
- Η δυνατότητα αξιοποίησης εθνικών και διεθνών ευκαιριών
- Η μικρή απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα, λόγω νέων οδικών αξόνων
- Ο παραγωγικός τριτογενής τομέας με ιδιαίτερη δυναμική (τουρισμός, εμπόριο, κτηματικές συναλλαγές)

- Το ιδιαίτερο οικοσύστημα αποτελεί δυναμικό στοιχείο και πόλο ανάπτυξης
- Εγγύτητα του νότιου τμήματος με τη Μεσόγειο και το Αιγαίο
- Δυναμική αύξηση της εξαγωγικής δραστηριότητας
- Δυαδική τουριστική δραστηριότητα (ορεινός – παραθαλάσσιος τουρισμός)

Κεφάλαιο 5^ο : Έργα εθνικών πόρων – καθορισμός στρατηγικής

5.1 Υλοποιούμενα έργα ΠΔΕ

Τα υλοποιούμενα και σε εξέλιξη έργα του προγράμματος ΠΔΕ της Περιφέρειας έχουν συνολικό προϋπολογισμό 295.797.213,32 €, σύμφωνα με τα στοιχεία της αρμόδιας υπηρεσίας μέχρι τον Δεκέμβριο 2020.

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνεται το συνολικό ποσό έργων ανά τομέα παρέμβασης, από τον οποίο προκύπτει ότι κυριαρχούν σε ποσοστό 47,7 % έργα οδικών υποδομών και αναβάθμισης της οδικής ασφάλειας, στη συνέχεια έργα που αφορούν την πρόληψη κινδύνων με ποσοστό 13,24 %, καθώς και τα έργα κάλυψης και αρδευτικών υδρευτικών, έργα αντιμετώπισης κινδύνων, λοιπά έργα σε ποσοστό 12,62%, κλπ.

Πιν. 14: Κόστος έργων ανά τομέα παρέμβασης (υλοποιούμενα και σε εξέλιξη)

Κατηγορία	Δαπάνη (εκ. €)
Ενέργεια	11, 40
Απόβλητα	2, 65
Έργα πρόληψης	39,15
Έργα ύδρευσης κλπ.	4,26
Έργα φιλικά στο περιβάλλον	1,76
Διάφορα δίκτυα (άρδευση, ύδρευση, αποχέτευση)	37,33
Έργα αξιοποίησης φυσικού πλούτου	0,70
Αθλητικά έργα	9,13
Έργα αγροτικών κλπ. περιοχών	0,37
Έργα λιμενικά	6,10
Έργα οδοποιίας	20,00
Έργα ασφάλειας οδών	141,30
Τουριστικά προϊόντα	1,53
Έργα πολιτιστικού περιεχομένου	8,69
Τεχνική στήριξη του προγράμματος	11,41
ΣΥΝΟΛΟ	295,78

Όσον αφορά τα συγχρηματοδοτούμενα έργα του ΕΣΠΑ 2014-2020 της Περιφέρειας βρίσκονται σε συνολικό ύψος ποσού 292.424.821,44 €, τα οποία αναλύονται ανά τομέα παρέμβασης στον παρακάτω πίνακα. Διαφαίνεται ότι και στα έργα αυτά κυριαρχούν σε ποσοστό 36,95 % οδικά έργα, ενώ ακολουθούν δράσεις κοινωνικής ένταξης και καταπολέμησης της φτώχειας σε ποσοστό 21,48 %, έργα προστασίας και ανάδειξης των τουριστικών και πολιτιστικών πόρων σε ποσοστό 9,76 %, έργα ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας σε ποσοστό 9,31 % κλπ.

Πιν. 15: Κόστος ενταγμένων έργων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΑΠΑΝΗ (εκ. €)
Έρευνα - καινοτομία	0,76
Ψηφιακές δράσεις δημοσίου και ΜΜΕ	5,073
Επιχειρηματικότητα	27,23
Ενεργειακή αναβάθμιση κτιριακού αποθέματος	3,10
Φυσικοί πόροι	10,51
Τουριστικοί και πολιτιστικοί πόροι - διαχείριση	28,53
Κοινόχρηστοι χώροι - αναπλάσεις	4,76
Έργα κατηγορίας οδοποιίας	108,043
Έργα υποδομών κοινωνικού χαρακτήρα	4,17
Ενέργειες προς κοινωνική ένταξη	62,83
Δαπάνες στην υγεία	9,073
Δαπάνες για την προσχολική ηλικία	1,82
Δαπάνες τομέα εκπαίδευσης	17,308
Δράσεις για την τοπική ανάπτυξη	4,275
Υποστήριξη τομέα διοικητικού - τεχνικού	4,942
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	292,424

5.2 Η αναπτυξιακή στρατηγική 2021 -2025

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου για την ολοκλήρωση του περιφερειακού προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, καθόρισε τη στρατηγική της στα πλαίσια των πέντε αναπτυξιακών στόχων εξειδικεύοντας αυτούς σε ειδικούς αναπτυξιακούς στόχους και σε άξονες προτεραιότητας, προκειμένου να ανταπεξέλθει αποτελεσματικά τις τωρινές και μελλοντικές προκλήσεις.

Στο πλάνο της στρατηγικής για το χρονικό διάστημα 2021 -2025, το όραμα για την Πελοπόννησο στηρίζεται στην ανάπτυξη των παραγωγικών δραστηριοτήτων, αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής. Η αναπτυξιακή κατεύθυνση στοχεύει στην αξιοποίηση των διαφόρων τομέων και στη διασύνδεσή τους έτσι ώστε μέσω της εξωστρέφειας, της καινοτομίας και της ορθής αξιοποίησης των πόρων να οδηγήσει στην καλύτερευση της ποιότητας ζωής, στην εξομείωση των ανισοτήτων και στην βελτίωση της θέσης των διαφόρων κοινωνικών ομάδων.

Για την υλοποίηση του οράματος αναλύθηκε η στρατηγική της Περιφέρειας ανά αναπτυξιακό στόχο και καθορίστηκαν Ειδικοί Αναπτυξιακοί Στόχοι ως κατωτέρω:

Αναπτυξιακός στόχος	Ειδικοί Αναπτυξιακοί Στόχοι
Έξυπνη Ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> • Προώθηση έρευνας και καινοτομίας στις επιχειρήσεις, συνεργασία ακαδημαϊκών και ερευνητικών ιδρυμάτων • Στήριξη της επιχειρηματικότητας • Αξιοποίηση ΤΠΕ προς βελτίωση τουριστικού προϊόντος, επιχειρήσεων, εξυπηρέτησης των πολιτών, βελτίωσης υγείας και της εκπαίδευσης
Πράσινη Ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> • Αυξημένη ενεργειακή απόδοση • Ορθή διαχείριση αποβλήτων • Ορθή χρήση υδατικών αποθεμάτων • Περιβαλλοντική προστασία • Δράσεις πρόληψης εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής • Ενίσχυση κυκλικών οικονομικών σχημάτων
Κοινωνική Ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση απασχόλησης, ανάπτυξη δεξιοτήτων στο ανθρώπινο δυναμικό • Ενίσχυση κοινωνικής συνοχής, μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού • Ενίσχυση παροχών υγείας, αθλητισμού, εκπαίδευσης
Ανάπτυξη υποδομών	<ul style="list-style-type: none"> • Ευρυζωνικότητα δικτύων • Μεταφορές • Βιώσιμη αστική κινητικότητα
Ενίσχυση εξωστρέφειας	<ul style="list-style-type: none"> • Προστασία, πολιτιστικής κληρονομιάς • Μουσεία, πολιτιστικά κέντρα • Πολιτιστική κληρονομιά- προβολή • Στοχευμένες μορφές τουρισμού • Βελτίωση της θέσης των προστατευόμενων προϊόντων

Περαιτέρω ο καθορισμός των αξόνων προτεραιότητας ανά αναπτυξιακό στόχο έχει ως τον κατωτέρω πίνακα:

Αναπτυξιακοί Στόχοι	Άξονες Προτεραιότητας του ΠΠΑ
Έξυπνη Ανάπτυξη	Προώθηση δεσμών και συνεργασία στην έρευνα και καινοτομία, προς ίδρυση πρότυπων προϊόντων και υπηρεσιών.
	Επιχειρηματικότητα - ενίσχυση
	Αξιοποίηση ΤΠΕ για την αναβάθμιση στον τουριστικό τομέα, στις επιχειρήσεις, στην υγεία, στην εκπαίδευση
Πράσινη Ανάπτυξη	Χρήση ενέργειας
	Τακτοποίηση διαφόρων ειδών αποβλήτων
	Χρήση υδάτινου αποθέματος
	Φυσικό περιβάλλον - προστασία

Αναπτυξιακοί Στόχοι	Άξονες Προτεραιότητας του ΠΠΑ
	Δράσεις προστασίας των επιπτώσεων κλιματικής αλλαγής
	Οικονομικά κυκλικά συστήματα
Κοινωνική Ανάπτυξη	Βελτίωση της απασχόλησης και των δεξιοτήτων
	Βελτίωση της κοινωνικής συνοχής, μείωση δεικτών φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού
	Βελτίωση υποδομών υγείας, πρόνοιας, εκπαίδευσης, αθλητισμού
Ανάπτυξη υποδομών	Ευρυζωνικότητα δικτύων
	Μεταφορές
	Βιώσιμη αστική κινητικότητα
Ενίσχυση εξωστρέφειας	Προστασία πολιτιστικών χώρων
	Μουσεία – πολιτιστικά κέντρα
	Ανάδειξη κληρονομιάς πολιτιστικού περιεχομένου
	Νέες μορφές τουρισμού θεματικής μορφής
	Ενίσχυση της θέσης των προστατευόμενων προϊόντων, παρουσίαση σε εκθέσεις

Τέλος τέθηκαν οι προτεραιότητες ανά αναπτυξιακό στόχο:

Αναπτυξιακός στόχος	Προτεραιότητες
Έξυπνη Ανάπτυξη	<p>Πρώθηση των αποτελεσμάτων ερευνών θεμάτων καινοτομίας επιπέδου επιχειρηματικότητας.</p> <p>Ενίσχυση βιομηχανικής επιχειρηματικότητας</p> <p>Ψηφιοποίηση στη δημόσια διοίκηση</p> <p>Ηλεκτρονική υγεία (e-health)</p> <p>Ψηφιακές δεξιότητες</p>
Πράσινη Ανάπτυξη	<p>Ενεργειακή απόδοση</p> <p>Διαχείριση αποβλήτων</p> <p>Πρόληψη κινδύνων</p> <p>Διαχείριση υδάτων, πόσιμο νερό</p> <p>Πράσινη επιχειρηματικότητα</p> <p>Τρόποι παραγωγής φιλικό προς το περιβάλλον</p> <p>Ενίσχυση υποδομών, προστασία περιβάλλοντος (έργα φραγμάτων, αρδευτικά ύδρευσης, αντιπλημμυρικά κλπ)</p> <p>Ανάδειξη, προστασία φυσικής κληρονομιάς</p> <p>Πράσινες πόλεις</p>
Κοινωνική Ανάπτυξη	<p>Υποδομές υγείας</p> <p>Ευπαθείς ομάδες στο εργατικό δυναμικό</p> <p>Υποδομές βελτίωσης της θέσης ατόμων ΑΜΕΑ</p> <p>Επενδύσεις κοινωνικού τομέα</p> <p>Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων</p> <p>Ανάπτυξη Υποδομών εκπαίδευσης</p> <p>Υποδομές αθλητισμού</p> <p>Ανάπτυξη περιοχών αστικών, αγροτικών, παράκτιων</p>
Ανάπτυξη υποδομών	<p>Υποδομές ΤΠΕ</p> <p>Λιμενικά έργα</p> <p>Οδικά έργα</p> <p>Οδική ασφάλεια</p> <p>Αστική κινητικότητα</p>
Ενίσχυση εξωστρέφειας	<p>Ενίσχυση τουρισμού με ορίζοντα και μη παραδοσιακές αγορές</p> <p>Ενίσχυση υποδομών προς αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών</p> <p>Προστασία αρχαιολογικών μνημείων, ιστορικών περιοχών</p> <p>Ανάπτυξη πολιτιστικής κληρονομιάς</p> <p>Μουσεία και χώροι πολιτισμού</p> <p>Πρώθηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό</p>

5.3 Έργα και δράσεις του ΠΑΑ ανά αναπτυξιακό στόχο

Στους παρακάτω πίνακες διακρίνονται οι δράσεις και τα έργα ανά Αναπτυξιακό Στόχο και ανά Άξονα Προτεραιότητας καθορίζοντας την στρατηγική που θα ακολουθηθεί.

Πιν. 16: Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου έξυπνη ανάπτυξη

A/A	ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΕΞΥΠΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
------------	--

1.3	Συμπεράσματα καινοτόμων πρωτοβουλιών επιχειρήσεων
	Στήριξη της καινοτομίας στις επιχειρήσεις
	Στήριξη ερευνών του οικοσυστήματος
	Διάδοση αποτελεσμάτων ερευνών και καινοτομίας
	Διάδοση αποτελεσμάτων ερευνών παραγωγικής δραστηριότητας
1.5	Βιομηχανική μετάβαση - επιχειρηματικότητα
	Υποστήριξη βιομηχανικής μετάβασης
	Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας
1.6	Δράσης διοικητικές και εφαρμογής τεχνολογίας
	Ψηφιοποίηση δημόσιας διοίκησης
1.7	Δράσεις εφαρμογής τεχνολογιών στην υγεία
	Ενίσχυση ηλεκτρονικής υγείας
	Έρευνα – μελέτη – προώθηση ηλεκτρονικής υγείας
1.11	Ψηφιακές δεξιότητες - ένταξη
	Ενίσχυση ψηφιακών δεξιοτήτων

Πιν. 17: Έργα και δράσεις αναπτυξιακού στόχου πράσινη ανάπτυξη

A/A	ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
2.1	Ενέργεια
	Δράσεις αναβάθμισης κτιρίων και χώρων
	Ενεργειακή αναβάθμιση και αυτοματοποίηση οδοφωτισμού στο εθνικό και επαρχιακό δίκτυο Πελοποννήσου με ταυτόχρονη εξοικονόμηση ενέργειας με 12ετή διάρκεια
	Ενσωμάτωση έργων ΑΠΕ
	Μελέτες αξιοποίησης και ενσωμάτωσης ΑΠΕ
	Μελέτες ενεργειακής αναβάθμισης δημοσίων εγκαταστάσεων
2.3	Απόβλητα

	Αναβάθμιση εξοπλισμού ΒΙΟ.ΚΑ
	Αναβάθμιση εξοπλισμού ΧΥΤΑ
	Διαχείριση νεκρών ζώων, κλπ.
	Μελέτες αναβάθμισης εξοπλισμού ΒΙΟΚΑ
	Μελέτες αναβάθμισης εξοπλισμού ΧΥΤΑ
	Δίκτυα αποχέτευσης και ομβρίων
2.4	<i>Πρόληψη κινδύνων</i>
	Αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών (πλημμύρες, χιονοπτώσεις, κατολισθήσεις, πυρκαγιές, κλπ)
	Μηχανήματα για την εξασφάλιση αντιπυρικής προστασίας, αντιπλημμυρικής προστασίας, εκχιονισμού κλπ.
	Αποκατάσταση κατολισθήσεων
	Αποκατάσταση αναχωμάτων ποταμών (συρματοκιβώτια)
	Έργα αντιπυρικής προστασίας
	Παρατηρητήρια περιβάλλοντος
	Προστασία διαβρωμένων ακτών
	Δράσεις – ενέργειες πολιτικής προστασίας
	Μηχανισμός παρακολούθησης του ιού του Δυτικού Νείλου στην Περιφέρεια Πελοποννήσου
2.6	<i>Πόσιμο νερό</i>
	Έργα παροχής πόσιμου νερού
	Μελέτες υδρευτικού ύδατος, διαχείρισης νερού και αποβλήτων
2.7	<i>Επιχειρηματικότητα</i>
	Ενέργειες στήριξης και προώθησης πράσινης επιχειρηματικότητας
	Δράσεις προώθησης της κυκλικής οικονομίας
	Μελέτες στήριξης και προώθησης πράσινης επιχειρηματικότητας
2.8	<i>Στήριξη δράσεων φιλικών στο περιβάλλον</i>
	Αγροτικός εξηλεκτρισμός

	Αναδασμοί
	Στήριξη φιλοπεριβαλλοντικών έργων διαχείρισης πόρων
	Μελέτες φιλοπεριβαλλοντικών διεργασιών παραγωγής και χρήσης πόρων
2.9	Υποδομές προστασίας περιβάλλοντος
	Αντιπλημμυρικά έργα
	Καθαρισμός ρεμάτων
	Συντηρήσεις εγγειοβελτιωτικών έργων
	Αναπλάσεις παραλιακών περιοχών
	Μελέτες έργων φραγμάτων, αρδευτικών δικτύων, αντιπλημμυρικών κ.α.)
2.10	Ανάδειξη και αξιοποίηση φυσικής κληρονομιάς
	Έργα ανάδειξης φυσικής κληρονομιάς και βιοποικιλότητας
	Μελέτες έργων ανάδειξης κληρονομιάς και βιοποικιλότητας
2.11	2.11 Πράσινες πόλεις
	Αναπλάσεις αστικών περιοχών
	Έργα επισκευής – εκσυγχρονισμού δημοσίων κτιρίων
	Δράσεις προώθησης πράσινης πόλης
	Μελέτες αναπλάσεων αστικών περιοχών
	Μελέτες επισκευής – εκσυγχρονισμού δημοσίων κτιρίων
	Μελέτες προώθησης πράσινης πόλης

Πιν. 18: Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου κοινωνικής ανάπτυξης

A/A	ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
3.1	Υποδομές υγείας, εξοπλισμός
	Συντήρηση – εκσυγχρονισμός κτιρίων
	Προμήθειες εξοπλισμού και υλικών (υγειονομικό)
	Προγράμματα καταπολέμησης κουνουπιών με μηχανισμό επιτήρησης, επαγρύπνηση και διαχείριση κρίσεων σε θέματα υγείας

3.3	Δράσεις ενσωμάτωσης ευπαθών ομάδων στο εργατικό δυναμικό
	Ενσωμάτωση των ευπαθών ομάδων στην αγορά εργασίας
3.4	Υποδομές βελτίωσης της θέσης ΑΜΕΑ
	Έργα υποδομών για τη βελτίωση της θέσης ευπαθών ομάδων
3.5	Κοινωνικές δράσεις
	Δράσεις κοινωνικού τομέα
3.7	Εκπαίδευση - κατάρτιση εργαζομένων
	Κατάρτιση και εκπαίδευση εργαζομένων
3.8	Εκσυγχρονισμός υποδομών εκπαίδευσης
	Εκσυγχρονισμός των υποδομών εκπαίδευσης
3.13	Έργα υποδομών στον αθλητικό τομέα
	Ενίσχυση υποδομών αθλητισμού
	Μελέτες αθλητικών έργων
3.14	Ανάπτυξη περιοχών μέσω τοπικών πρωτοβουλιών
	Έργα αναπλάσεων
	Μελέτες διάφορες και πολεοδομικών σχεδίων

Πιν. 19: Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου ανάπτυξης υποδομών

Α/Α	ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΥΠΟΔΟΜΩΝ
4.1	Υποδομές ΤΠΕ
	Ενίσχυση υποδομών ΤΠΕ
	Μελέτες ενίσχυσης – επέκτασης υποδομών ΤΠΕ
4.3	Λιμενικά έργα
	Υποδομές λιμανιών - μαρίνων
	Μελέτες ενίσχυσης λιμενικών υποδομών
4.5	Οδικά έργα

	Οδικά έργα
	Μελέτες οδικών έργων
4.8	Οδική ασφάλεια
	Βελτίωση, αναβάθμιση ασφάλειας οδικών δικτύων
	Αποκαταστάσεις στο οδικό δίκτυο
	Συντηρήσεις, βελτιώσεις οδοφωτισμού
	Λοιπά οδικά έργα
	Μελέτες έργων οδοποιίας και ασφάλειας
4.10	Αστική κινητικότητα
	Έργα αστικής κινητικότητας
	Διαμόρφωση χώρων στάθμευσης
	Δράσεις προώθησης βιώσιμης αστικής κινητικότητας
	Μελέτες πολυτροπικής και αστικής κινητικότητας

Πιν. 20: Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου : Ενίσχυση Εξωστρέφειας

A/A	ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑΣ
5.1	Ενέργειες προώθησης τουρισμού
	Τουριστικές επενδύσεις με ορίζοντα παραδοσιακές κυρίως αγορές
5.2	Υποδομές ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού
	Ενίσχυση συνεδριακών κέντρων
	Έργα ανάπτυξης υποδομών θεματικού και εναλλακτικού τουρισμού
	Μελέτες ανάπτυξης υποδομών θεματικού και εναλλακτικού τουρισμού
5.3	Δράσεις ανάδειξης μνημείων και χώρων ιστορικού ενδιαφέροντος
	Ανάδειξη αρχαιολογικών περιοχών και μνημείων

	Ανάδειξη ιερών ναών και μονών
	Ανάδειξη ιστορικών κτιρίων και τόπων
	Μελέτες ανάδειξης – προστασίας αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και ιστορικών τόπων
5.4	Δράσεις για την πολιτιστική κληρονομιά
	Ενίσχυση πολιτιστικής κληρονομιάς
	Προβολή πολιτιστικής κληρονομιάς
	Προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς
	Μελέτες ανάδειξης, προβολής και προστασίας του πολιτισμού
5.5	Μουσεία – πολιτιστικά κέντρα
	Έργα μουσείων
	Έργα πολιτιστικών κέντρων
	Μελέτες μουσείων – πολιτιστικών κέντρων
5.11	Προβολή εγχώριων προϊόντων στο εξωτερικό
	Εκθέσεις διεθνούς χαρακτήρα
	Πρώθηση των πελοποννησιακών προϊόντων στο εξωτερικό

Εκτός των βασικών πέντε Αναπτυξιακών Στόχων, προστέθηκε και έκτος Αναπτυξιακός Στόχος που αφορά στην υποστήριξη του Προγράμματος, συμπεριλαμβάνοντας την διοικητική και την τεχνική υποστήριξη, με τα έργα και τις δράσεις που προβλέπονται να αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα:

Πιν. 21: Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου : Υποστήριξη Προγράμματος

A/A	ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 6: ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
6.1	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
	Διοικητική υποστήριξη
	Πόροι Περιφερειακού Ταμείου
6.2	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

	Τεχνική βοήθεια
	Συστήματα οργάνωσης και διαχείρισης
	Υποστήριξη του ΠΠΑ
	Επιθεωρήσεις - πιστοποιήσεις
	Δημοσιότητα
	Εκτός έδρας μετακινήσεις
	Υποστήριξη φορέα διαχείρισης

5.4 Χρηματοδότηση του ΠΠΑ

Κατά το σχεδιασμό της στρατηγικής του ΠΠΑ λήφθηκαν υπόψη τα έργα που ήδη υλοποιούνται, αυτά που έχουν εγκριθεί καθώς και αυτά που βρίσκονται υπό σχεδιασμό. Τέλος εξετάστηκε η συνέργεια των έργων, τα προβλήματα και τις ανάγκες που επιλύουν, η συμπληρωματικότητά τους με στόχο την κάλυψη των αναγκών.

Οι χρηματοδοτικές δράσεις του ΠΠΑ δρουν συμπληρωματικά με τα έργα που χρηματοδοτούνται μέσω του ΕΣΠΑ και καλύπτουν ορισμένες κατηγορίες έργων που δεν είναι εφικτό να χρηματοδοτηθούν από ευρωπαϊκούς πόρους. Για παράδειγμα σύμφωνα με το σχεδιασμό του νέου ΕΣΠΑ 2021-2027, εξαιρούνται της χρηματοδότησης κάποιες κατηγορίες έργων, όπως κατασκευή αεροδρομίων, επενδύσεις σε ΧΥΤΥ/ΧΥΤΑ, επενδύσεις παραγωγής επεξεργασίας, αποθήκευση και διανομής ορυκτών καυσίμων (φυσικό αέριο), η αγορά γης, εξοπλισμού κλπ.

5.5 Δείκτες εκροών

Προκειμένου να είναι δυνατή η παρακολούθηση έργων και δράσεων του ΠΠΑ Πελοποννήσου, θα αξιοποιηθούν δείκτες εκροών, η χρήση των οποίων εξαρτάται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των έργων.

Πιν. 22: Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου έξυπνη ανάπτυξη

ΣΤΟΧΟΙ		ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ		ΚΩΔΙΚΟΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ
ΕΞΥΠΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	1.3.	Συνεργασία δημοσίων φορέων και επιχειρήσεων με ερευνητικούς φορείς	SO030, T3002	Συνέργειες φορέων, επιχειρήσεων, ιδρυμάτων	
			SO027	Δομές υποστήριξης επιχειρήσεων καινοτομίας	

		1.5.	Περιοχές ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας	SO013	Περιοχές ενίσχυσης οικονομικής δραστηριότητας
		1.6.	Έργα εθνικού, περιφερειακού, τοπικού επιπέδου	CO22	Πλήθος έργων που υλοποιούνται
		1.7.	Αριθμός εφαρμογών τηλεϊατρικής	T3406	Αριθμός εφαρμογών τηλεϊατρικής
		1.11	Επιπλέον νοικοκυριά με δυνατότητα πρόσβασης σε ευρυζωνικά δίκτυα	CO10	Επιπλέον νοικοκυριά με δυνατότητα πρόσβασης σε ευζωνικά δίκτυα

Πιν. 23: Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου πράσινη ανάπτυξη

ΣΤΟΧΟΙ		ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ		ΚΩΔΙΚΟΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ
2	ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	2.1.	Ενέργεια	1302	Εξοικονόμηση ενέργειας
				O0308	Αριθμός δημοσίων κτιρίων που αναβαθμίζονται
		2.3.	Διαχείριση αποβλήτων	CO19	Πληθυσμός εξυπηρέτησης
				T1812	Πληθυσμός εξυπηρέτησης
				CO17	Βαθμός ανακύκλωσης αποβλήτων
				T4412	Βαθμός ασφαλούς διάθεσης αποβλήτων
				T2105	Μήκος δικτύου αποχέτευσης
		2.4.	Κίνδυνοι - πρόληψη	CO1.6	Πλήθος έργων αποκατάστασης θαλάσσιων οικοσυστημάτων
				CO20	Εξυπηρετούμενος πληθυσμός από αντιπλημμυρικά έργα
				CO21	Εξυπηρετούμενος πληθυσμός από έργα πρόληψης πυρκαγιών
				2106	Πλήθος αντιδιαβρωτικών έργων
				8701	Εξυπηρετούμενος πληθυσμός από έργα αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών

				8710	Πλήθος σχεδίων δράσης που μελετούνται ή ισχύουν
		2.6.	Πόσιμο νερό, υγρά απόβλητα	T2104	Δίκτυα ύδρευσης
				2108	Λεκάνες απορροής
		2.7.	Πράσινη επιχειρηματικότητα	T1027	Πλήθος επιχειρήσεων που υποστηρίζονται
		2.8.	Φιλικοί στο περιβάλλον τρόποι παραγωγής & αποδοτικής χρήσης πόρων	CO18	Πλήθος έργων που εκσυγχρονίζονται
		2.9.	Ανάπτυξη υποδομών και προστασία περιβάλλοντος	CO23	Έκταση οικοτόπων που ενισχύονται
				T2103	Πλήθος δημοσίων κτιρίων που αναβαθμίζονται με χρήση ΑΠΕ
				2107	Πλήθος προγραμμάτων παρακολούθησης ΕΕΛ
		2.10.	Προστασία φυσικών πόρων	9101	Αναβάθμιση, χώρων φυσικής κληρονομιάς
				CO23	Επιφάνεια οικοτόπων που ενισχύονται
		2.11.	Πράσινες πόλεις	CO38	Αριθμός υπαίθριων χώρων ανάπλασης
				CO39	Αριθμός δημοσίων ή ιδιωτικών χώρων που ανακαινίζονται

Πιν. 24: Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου κοινωνική ανάπτυξη

ΣΤΟΧΟΙ		ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ		ΚΩΔΙΚΟΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ
3	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	3.1	Μονάδες υγείας	T1626	Πλήθος μονάδων υγείας που ενισχύονται
				CV2	Κόστος ιατρικού εξοπλισμού για τον COVID-19
				CV2	Δαπάνη μέσων ατομικής προστασίας τον COVID-19

				5502	Αριθμός δομών που δέχονται ενίσχυση
		3.3	Ευπαθείς ομάδες, ένταξη στο εργατικό δυναμικό	T1268	Πλήθος ατόμων ευπαθών ομάδων που πλήττονται από φτώχεια
				11101	Πλήθος ατόμων που πλήττονται από φτώχεια λοιπών ομάδων
		3.4	Υποδομές υποστήριξης της θέσης ΑΜΕΑ	11505	Πλήθος έργων για την υποστήριξη ΑΜΕΑ
		3.5	Κοινωνικές επενδύσεις	CO35	Υποδομές μέριμνας παιδιών
				11213	Πλήθος χρήσης των κοινωνικών υποδομών
		3.7	Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων	5002	Πλήθος μονάδων που ενισχύονται για την παροχή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Δια Βίου Μάθησης
				10201	Πλήθος καταρτιζόμενων
		3.8	Υποδομές εκπαίδευσης	5102	Πλήθος εκπαιδευτικών μονάδων που ενισχύονται
		3.13	Αθλητικές υποδομές	T2213	Ποδηλατόδρομοι, μονοπάτια
		3.14	Σχέδια ανάπτυξης περιοχών	T1028	Πλήθος σχεδίων αστικής ανάπτυξης

Πιν. 25 : Δείκτες εκρών του αναπτυξιακού στόχου ανάπτυξη υποδομών

ΣΤΟΧΟΙ		ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ		ΚΩΔΙΚΟΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ
4	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ	4.1	Υποδομές ΤΠΕ	4601	Επιχειρήσεις με πρόσβαση στο διαδίκτυο μεγάλης ταχύτητας
		4.3	Λιμενικές υποδομές	3901	Πλήθος λιμένων που αναβαθμίζονται
				SO035	Δράσεις βελτίωσης των λιμενικών υποδομών για την υποδοχή σκαφών αναψυχής
		4.5	Οδικά	CO13	Μήκος νέων οδών
				CO13a	Μήκος νέων οδών

				CO14	Μήκος βελτιωμένων οδών
				CO14	Μήκος αναβαθμισμένων οδών
		4.8	Ασφάλεια κυκλοφορίας	3402	Δράσεις ασφάλειας οδών
				3403	Δράσεις διαχείρισης κινδύνων στις μεταφορές
				T3276	Δράσεις οδικής ασφάλειας πεζών
		4.10	Πολυτροπική και αστική κινητικότητα	4303	Δημιουργία ανοικτών χώρων στάθμευσης
				4301	Σχέδια βιώσιμης αστικής κινητικότητας

Πιν. 26: Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου ενίσχυση εξωστρέφειας

ΣΤΟΧΟΙ		ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ		ΚΩΔΙΚΟΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ
5	ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ	5.1.	Τουρισμός με προσανατολισμό παραδοσιακές αγορές	12306	Προβολές σε ΜΜΕ (πλήθος)
				12307	Πλήθος συμμετοχών σε Εκθέσεις διεθνούς χαρακτήρα
		5.2.	Πρώθηση υποδομών ενναλακτικών μορφών τουρισμού	CO09	Αριθμός αύξησης των επισκέψεων σε τοποθεσίες πολιτιστικού, οικολογικού ενδιαφέροντος
		5.3.	Προστασία - ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικού – ιστορικού ενδιαφέροντος	9402	Πλήθος αρχαιολογικών μνημείων
				9404	Πλήθος πολιτιστικών περιοχών
		5.4.	Ανάδειξη – προβολή πολιτιστικών στοιχείων	9404	Πλήθος δράσεων
		5.5.	Μουσεία, Πολιτιστικά Κέντρα	9401	Πλήθος κτιρίων που αναβαθμίζονται
5.11.	Εκθέσεις προώθησης των προϊόντων στο εξωτερικό	12307	Συμμετοχή σε εκθέσεις διεθνούς χαρακτήρα		

Πιν. 27: Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου υποστήριξη προγραμμάτων

ΣΤΟΧΟΙ		ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ		ΚΩΔΙΚΟΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ
6	ΔΡΑΣΕΙΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ	6.1.	Εργαλεία διαχείρισης	12103	Εργαλεία οργάνωσης - διαχείρισης
				12105	Πλήθος φορέων που ενισχύονται
		6.2.	Τεχνική Βοήθεια	12305	Πλήθος εκδηλώσεων
				12201	Αριθμός μελετών, ερευνών, αξιολογήσεων

5.6 Δικαιούχοι του προγράμματος

Οι δυνητικοί δικαιούχοι, βάσει των δράσεων που καθορίστηκαν και των στόχων που τέθηκαν ορίστηκαν ως των κατωτέρω πίνακα:

Πιν. 28: Δυνητικοί δικαιούχοι ανά αναπτυξιακό στόχο

Αναπτυξιακός Στόχος	Δυνητικοί Δικαιούχοι
Έξυπνη Ανάπτυξη	Νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου
	Ακαδημαϊκά ιδρύματα και ινστιτούτα
	Περιφέρεια - Δήμοι
Πράσινη Ανάπτυξη	Περιφέρεια - Δήμοι
	Δημόσιοι οργανισμοί
	Νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου
	Ακαδημαϊκά ιδρύματα
Κοινωνική Ανάπτυξη	Μονάδες Υγείας
	Νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου
	Μονάδες εκπαίδευσης
	Συγκεκριμένες ομάδες κοινωνικές
	Περιφέρεια - Δήμοι
	Δημόσιοι φορείς - οργανισμοί
Ανάπτυξη Υποδομών	Νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου

Αναπτυξιακός Στόχος	Δυνητικοί Δικαιούχοι
	<i>Ακαδημαϊκά ιδρύματα</i>
	<i>Περιφέρεια - Δήμοι</i>
	<i>Δημόσιοι οργανισμοί</i>
	<i>Μονάδες Υγείας και Εκπαίδευσης</i>
Ενίσχυση Εξωστρέφειας	<i>Νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου</i>
	<i>Ακαδημαϊκά ιδρύματα και ινστιτούτα</i>
	<i>Μονάδες δημοσίου τομέα</i>
	<i>Δημόσιοι φορείς - οργανισμοί</i>
	<i>Περιφέρεια - Δήμοι</i>

5.7 Προϋπολογισμός του προγράμματος

Ο προϋπολογισμός του προγράμματος και η κατανομή του ανά αναπτυξιακό στόχο, υλοποιήθηκε αφού λήφθηκαν υπόψη τα ήδη ενταγμένα έργα από το έτος 2020, οι εκτιμήσεις των υπηρεσιών για τα υπόλοιπα των έργων στις 30 Ιουνίου 2021, το ΜΠΔΣ 2022-2024, καθώς και οι κοινωνικοί – οικονομικοί δείκτες του πληθυσμού, της ανεργίας, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ο κίνδυνος της φτώχειας, τα προβλήματα της νεολαίας, του εκπαιδευτικού τομέα, με στόχο πάντα την εξομοίωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Με βάσει τα παραπάνω στοιχεία η κατανομή του ΕΠΑ 2021-2025, για το ΠΠΑ της Πελοποννήσου ανέρχεται σε 126 εκ.€, με την κατανομή ανά αναπτυξιακό στόχο να φαίνεται στον κατωτέρω πίνακα.

Πιν. 29: Κατανομή προγράμματος σε στόχους

ΠΠΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ		ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (σε εκ. €)	Ποσοστό (%) επί του συνόλου
1	<i>Έξυπνη ανάπτυξη</i>	1,80	1,43%
2	<i>Πράσινη ανάπτυξη</i>	28,00	22,22%
3	<i>Κοινωνική ανάπτυξη</i>	18,70	14,84%
4	<i>Ανάπτυξη υποδομών</i>	56,50	44,84%

5	Εξωστρέφεια	15,00	11,91%
6	Υποστήριξη προγράμματος	6,00	4,76%
ΣΥΝΟΛΟ		126,00	100,00%

Ενώ η κατανομή των πόρων του ΠΠΑ Πελοποννήσου σε αναπτυξιακούς στόχους και επιμέρους προτεραιότητες να φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Πιν. 30: Αναλυτική κατανομή προϋπολογισμού

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ		ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (€)					
A/A	ΣΤΟΧΟΣ / ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ/ ΔΡΑΣΕΙΣ	ΕΤΗ					
	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	2021	2022	2023	2024	2025	ΣΥΝΟΛΟ
1	ΕΞΥΠΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	720.000,00	1.080.000,00	0,00	0,00	0,00	1.800.000,00
	Αποτελέσματα έρευνας καινοτομίας σε επιχειρήσεις	200.000,00	300.000,00	0,00	0,00	0,00	500.000,00
	Επιχειρηματικότητα	200.000,00	300.000,00	0,00	0,00	0,00	500.000,00
	Ψηφιοποίηση δημόσιας διοίκησης	60.000,00	90.000,00	0,00	0,00	0,00	150.000,00
	Υγεία – νέες τεχνολογίες	160.000,00	240.000,00	0,00	0,00	0,00	400.000,00
	Ενίσχυση ψηφιακών δεξιοτήτων	100.000,00	150.000,00	0,00	0,00	0,00	250.000,00
2	ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	11.200.000,00	16.800.000,00	0,00	0,00	0,00	28.000.000,00
	Ενεργειακή απόδοση	2.120.000,00	3.180.000,00	0,00	0,00	0,00	5.300.000,00
	Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων	800.000,00	1.200.000,00	0,00	0,00	0,00	2.000.000,00
	Πρόληψη κινδύνων	2.600.000,00	3.900.000,00	0,00	0,00	0,00	6.500.000,00
	Πόσιμο νερό και απόβλητα	520.000,00	780.000,00	0,00	0,00	0,00	1.300.000,00
	Πράσινη επιχειρηματικότητα	100.000,00	150.000,00	0,00	0,00	0,00	250.000,00
	Ενίσχυση περιβαλλοντικών δράσεων	180.000,00	270.000,00	0,00	0,00	0,00	450.000,00
	Υποδομές περιβάλλοντος	4.400.000,00	6.600.000,00	0,00	0,00	0,00	11.000.000,00
	Ανάδειξη φυσικής κληρονομιάς	240.000,00	360.000,00	0,00	0,00	0,00	600.000,00
	Πράσινες πόλεις	240.000,00	360.000,00	0,00	0,00	0,00	600.000,00
3	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	7.480.000,00	11.220.000,00	0,00	0,00	0,00	18.700.000,00
	Υποδομές υγείας	4.020.000,00	6.480.000,00	0,00	0,00	0,00	10.500.000,00
	Συμμετοχή ευπαθών ομάδων στην αγορά εργασίας	200.000,00	300.000,00	0,00	0,00	0,00	500.000,00

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ		ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (€)					
A/A	ΣΤΟΧΟΣ / ΠΡΟΤΕΡΙΑΙΟΤΗΤΑ/ ΔΡΑΣΕΙΣ	ΕΤΗ					
	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	2021	2022	2023	2024	2025	ΣΥΝΟΛΟ
	Υποδομές βελτίωσης της θέσης ΑΜΕΑ	200.000,00	500.000,00	0,00	0,00	0,00	700.000,00
	Κοινωνικές επενδύσεις	200.000,00	300.000,00	0,00	0,00	0,00	500.000,00
	Εκπαίδευση εργαζόμενων	160.000,00	240.000,00	0,00	0,00	0,00	400.000,00
	Υποδομές εκπαίδευσης	400.000,00	400.000,00	0,00	0,00	0,00	800.000,00
	Υποδομές αθλητισμού	2.000.000,00	2.600.000,00	0,00	0,00	0,00	4.600.000,00
	Ενίσχυση αστικών και παράκτιων περιοχών	300.000,00	400.000,00	0,00	0,00	0,00	700.000,00
4	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ	22.600.000,00	33.900.000,00	0,00	0,00	0,00	56.500.000,00
	Υποδομές ΤΠΕ	200.000,00	300.000,00	0,00	0,00	0,00	500.000,00
	Λιμενικές υποδομές	600.000,00	900.000,00	0,00	0,00	0,00	1.500.000,00
	Οδικές υποδομές	5.400.000,00	8.100.000,00	0,00	0,00	0,00	13.500.000,00
	Οδική ασφάλεια	16.000.000,00	24.000.000,00	0,00	0,00	0,00	40.000.000,00
	Πολυτροπική ι αστική κινητικότητα	400.000,00	600.000,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
5	ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ	6.00.000,00	9.000.000,00	0,00	0,00	0,00	15.000.000,00
	Δράσεις τουρισμού με ενίσχυση παραδοσιακών αγορών	960.000,00	1.440.000,00	0,00	0,00	0,00	2.400.000,00
	Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	640.000,00	960.000,00	0,00	0,00	0,00	1.600.000,00
	Μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικοί τόποι	1.120.000,00	1.680.000,00	0,00	0,00	0,00	2.800.000,00
	Ενίσχυση πολιτιστικής κληρονομιάς	360.000,00	540.000,00	0,00	0,00	0,00	900.000,00
	Μουσεία, Πολιτιστικά Κέντρα	2.600.000,00	3.900.000,00	0,00	0,00	0,00	6.500.000,00
	Πρωώθηση προϊόντων στο εξωτερικό	320.000,00	480.000,00	0,00	0,00	0,00	800.000,00
6	ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	2.400.000,00	3.600.000,00	0,00	0,00	0,00	6.000.000,00
	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ	2.080.000,00	3.120.000,00	0,00	0,00	0,00	5.200.000,00
	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ	320.000,00	480.000,00	0,00	0,00	0,00	800.000,00
ΣΥΝΟΛΟ							126.000.000,00

Οι πόροι του ΕΠΑ διανέμονται λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες που έχουν προκύψει εξαιτίας της πρόσφατης οικονομικής κρίσης αλλά και των συνεπειών της πανδημίας. Επίσης λήφθηκε υπόψη η ανάγκη χρηματοδότησης των ήδη δρομολογημένων και εν εξελίξει έργων.

Κατόπιν αυτών κατά την υλοποίηση του προγράμματος, προβλέπεται για το πρώτο έτος αυξημένη χρήση σε ύψος 40 % του προϋπολογισμού, ενώ για τα επόμενα έτη το ποσοστό είναι 35 % για το δεύτερο έτος και από 10 % για τα επόμενα τρία έτη.

Ιδιαίτερα για την παρούσα φάση της 1^{ης} προγραμματικής περιόδου δίνεται στον φορέα υλοποίησης του προγράμματος η δυνατότητα ανακατανομής του προϋπολογισμού, ανάλογα με τις ανάγκες του. Η οδηγία αυτή βασίστηκε στην ιδιαιτερότητα της περιόδου, αλλά και στην ύπαρξη ήδη υλοποιούμενων έργων και μελετών με την προηγούμενη μορφή του κρατικού ΠΔΕ.

Το ΠΠΑ Πελοποννήσου σχεδιάστηκε αφού έλαβε στοιχεία από τις ανάγκες των ετών 2021 και 2022 και αφού τήρησε τις αναλογίες κατανομής του προϋπολογισμού των δύο πρώτων ετών σε ποσοστό 40 % και 60 % αντίστοιχα, κατανεμήθηκε ο συνολικός προϋπολογισμός των πέντε ετών, ο οποίος φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίν. 31: Χρονοδιάγραμμα προγράμματος

Α/Α	ΣΤΟΧΟΣ	Ποσοστό υλοποίησης κατ' έτος	ΕΤΗ					ΣΥΝΟΛΟ
			2021	2022	2023	2024	2025	
1	ΕΞΥΠΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	Π/Υ	720.000,00	1.080.000,00	0,00	0,00	0,00	1.800.000,00
		Ποσοστό	40,00%	60,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
2	ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	Π/Υ	11.200.000,00	16.800.000,00	0,00	0,00	0,00	28.000.000,00
		Ποσοστό	40,00%	60,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
3	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	Π/Υ	7.480.000,00	11.220.000,00	0,00	0,00	0,00	18.700.000,00
		Ποσοστό	40,00%	60,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
4	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ	Π/Υ	22.600.000,00	33.900.000,00	0,00	0,00	0,00	56.500.000,00
		Ποσοστό	40,00%	60,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
5	ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ	Π/Υ	6.000.000,00	9.000.000,00	0,00	0,00	0,00	15.000.000,00
		Ποσοστό	40,00%	60,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
6	ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	Π/Υ	2.400.000,00	3.600.000,00	0,00	0,00	0,00	6.000.000,00
		Ποσοστό	40,00%	60,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%

5.8 Συμπληρωματικότητα με πολιτικές ευρωπαϊκών ταμείων

Οι πόροι της ΕΕ αξιοποιούνται από την Ευρωπαϊκή επιτροπή σε συνεργασία με τις κυβερνήσεις των χωρών της, με σκοπό να προωθήσουν την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την μείωση της ανεργίας, να διασφαλίσουν τις συνθήκες διαβίωσης από πλευράς υγιεινής και ασφάλειας και τέλος να προστατεύσουν το περιβάλλον προς αποτροπή αρνητικών καταστάσεων. Οι πόροι αυτοί αξιοποιούνται μέσα από τα Ευρωπαϊκά Διαθρωπτικά και Επενδυτικά Ταμεία, τα οποία είναι πέντε και στοχεύουν σε τομείς έρευνας και καινοτομίας, ψηφιακών τεχνολογιών, δράσεων στήριξης της οικονομίας, της ασφαλούς χρήσης των φυσικών πόρων και τέλος της στήριξης των μικρών επιχειρήσεων.

Τα πέντε ευρωπαϊκά ταμεία είναι :

- Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, που στοχεύει στην εξισορρόπηση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών.
- Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, μέσω του οποίου χρηματοδοτούνται έργα υποστήριξης ανθρωπίνου δυναμικού.
- Το Ταμείο Συνοχής, που χρηματοδοτεί έργα περιβαλλοντικών υποδομών.
- Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης, που προσανατολίζεται σε έργα και δράσεις πρωτογενούς τομέα.
- Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας & Αλιείας, το οποίο χρηματοδοτεί έργα σχετικά με την αλιεία και τις παράκτιες περιοχές.

Η συσχέτιση των δράσεων του προγράμματος της Πελοποννήσου με τις αντίστοιχες δράσεις των ευρωπαϊκών ταμείων έχει τις ακόλουθες παρατηρήσεις:

Όσον αφορά τις δράσεις του ΕΤΠΑ αυτές εμφανίζουν κοινή πορεία με αντίστοιχες Περιφερειακές και Εθνικές δράσεις και κυρίως σε θέματα καινοτομίας και έρευνας. Επίσης έργα συστημάτων ΑΠΕ, έργα δικτύων και εξοπλισμού καθώς και έργα – δράσεις που προσβλέπουν στη διατήρηση, προστασία και αποκατάσταση προστατευμένων περιοχών και ειδών, παρουσιάζουν συσχέτιση και κοινή στόχευση με τις δράσεις του ΕΤΠΑ. Το ίδιο συμβαίνει και με τα έργα κατασκευής δικτύων διανομής φυσικού αερίου και δικτύων μεταφοράς ενέργειας.

Οι δράσεις του ταμείου ΕΚΤ εμφανίζουν συσχέτιση στους τομείς στήριξης της απασχόλησης και της κατάρτισης σε δεξιότητες των εργαζομένων και ιδιαίτερα των ατόμων ευπαθών ομάδων με στόχο προσανατολισμένο στην ένταξή τους στην κοινωνική δράση και στην εργασιακή εμπειρία.

Αντίστοιχα οι δράσεις του ταμείου ΕΓΤΑΑ, παρουσιάζουν και αυτές αντιστοιχία με αντίστοιχες δράσεις που αφορούν τον πρωτογενή τομέα και τη στήριξη της αγροτικής παραγωγής. Ο στόχος στην περίπτωση αυτή σχετίζεται με την ενίσχυση της παραγωγικής υπαίθριας δραστηριότητας, την ενίσχυση της μεταποίησης αλλά και του δικτύου προώθησης και διοχέτευσης στην αγορά των προϊόντων αγροτικής παραγωγής.

5.9 Συνέργεια του ΠΠΑ με το πρόγραμμα ΕΣΠΑ

Η νέα προγραμματική περίοδος 2021-2027 προσανατολίζεται σε πέντε στόχους πολιτικής:

- 1) στοχεύει σε μια εξυπνότερη και ανταγωνιστική Ευρώπη, μέσω της καινοτομίας, της οικονομικής αναδιάρθρωσης και της ενίσχυσης των τεχνολογιών πληροφόρησης.
- 2) στοχεύει σε μια πράσινη Ευρώπη με μειωμένες εκπομπές διοξειδίου, μέσω διαδικασίας μετάβασης σε άλλες πράσινες μορφές ενέργειας καθώς επίσης και στην μείωση των αρνητικών επιδράσεων της κλιματικής αλλαγής και σε δράσεις για τη διαχείριση και πρόληψη επικίνδυνων καταστάσεων.
- 3) στοχεύει στην διασύνδεση της Ευρώπης με δράσεις προώθησης της κινητικότητας
- 4) στοχεύει σε μια κοινωνική Ευρώπη χωρίς διακρίσεις και περιθωριοποιήσεις
- 5) στοχεύει σε μια Ευρώπη που βρίσκεται στο πλευρό των πολιτών μέσω προώθησης και ενίσχυσης της τοπικής κοινωνίας

Σε γενικές γραμμές υπάρχει συνέργεια των προτεραιοτήτων που επιλέχθηκαν στο ΠΠΑ Πελοποννήσου με τις αντίστοιχες πολιτικές του περιφερειακού προγράμματος 2021-2027 αλλά και με τους ειδικούς στόχους που έχουν.

Ειδικότερα όσον αφορά τον Αναπτυξιακό στόχο 1 (έξυπνη ανάπτυξη) του ΠΑΑ Πελοποννήσου έχει κοινά στοιχεία με τον αντίστοιχο στόχο πολιτικής 1 (ΣΠ 1) του ΕΣΠΑ 2021-2027, όπως την στόχευση στην καινοτομία, έρευνα, ανάπτυξη τεχνολογίας και ψηφιοποίηση δημοσίων δομών και οργανισμών.

Ο αναπτυξιακός στόχος 2 (πράσινη ανάπτυξη) του ΠΑΑ έχει κοινούς στόχους με τις πολιτικές 1 (ΣΠ 1), 2 (ΣΠ 2) και 5 (ΣΠ 5) του νέου ΕΣΠΑ και ειδικότερα στην προώθηση μέτρων προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, στη βιώσιμη διαχείριση του νερού, στην αειφόρο ανάπτυξη, στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, στην προστασία της φύσης και διατήρηση της βιοποικιλότητας, στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και τέλος στην μείωση της ρύπανσης στις πόλεις.

Ο αναπτυξιακός στόχος 3 (κοινωνική ανάπτυξη) του ΠΑΑ συνάδει κυρίως με την πολιτική 4 (ΣΠ 4) του νέου ΕΣΠΑ που αφορά δράσεις βελτίωσης των υποδομών υγείας, προώθησης της

κοινωνικής ένταξης και της απασχόλησης ευπαθών ομάδων, προώθηση της ίσης μεταχείρισης και της ισότιμης συμμετοχής ανδρών – γυναικών στην αγορά εργασίας.

Ο αναπτυξιακός στόχος 4 (ανάπτυξη υποδομών) του ΠΑΑ έχει κοινή στόχευση με τις πολιτικές 1 (ΣΠ 1) και 3 (ΣΠ 3) του ΕΣΠΑ, ιδιαίτερα αξιοποιώντας τα οφέλη της ψηφιοποίησης και την στροφή σε δράσεις κλιματικής αλλαγής με στόχο καλύτερη πρόσβαση και διασυνοριακή κινητικότητα.

Τέλος ο αναπτυξιακός στόχος 5 (εξωστρέφεια) του ΠΑΑ συνάδει με τις πολιτικές 1 (ΣΠ 1) και 5 (ΣΠ 5) του ΕΣΠΑ, ειδικότερα στον τομέα της αιεφόρου ανάπτυξης, στις νέες θέσεις εργασίας στην περιβαλλοντική πολιτική, τον πολιτισμό και τη διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς.

5.10 Συμπεράσματα

Το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Πελοποννήσου, εμφανίζει ένα μίγμα δράσεων και πολιτικών με βασικότερες δράσεις την προώθηση της ανάπτυξης των υποδομών αλλά και των έργων που στοχεύουν σε δράσεις περιβαλλοντικές. Ιδιαίτερα για τα μεγάλα έργα υποδομών αυτά στοχεύουν στην περαιτέρω οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των περιοχών που πρόκειται να υλοποιηθούν. Πρόκειται για έργα που λύνουν προβλήματα και καλύπτουν τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών και κυρίως πρόκειται για έργα τα οποία δεν μπορεί να καλυφθεί το κόστος κατασκευής τους από άλλα χρηματοδοτικά προγράμματα.

Ικανοποιητικά αποτελέσματα αναμένονται από την υλοποίηση των έργων του προγράμματος, ειδικότερα στον οικονομικό τομέα με την ενίσχυση του επιπέδου εργασίας, του εμπορίου και του εισοδήματος. Η βελτίωση της απασχόλησης, η προσέλκυση νέων επενδυτών και η ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας αποτελεί επιδιωκόμενος στόχος του προγράμματος ικανοποιώντας παράλληλα και τη στόχευση της ενίσχυσης της εξωστρέφειας και της πράσινης ανάπτυξης.

Επίσης η βελτίωση και διατήρηση παράλληλα των βασικών υποδομών σε συνδυασμό με τις δράσεις πράσινης ανάπτυξης στην περιοχή αποσκοπεί άμεσα στην βελτίωση του κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου ζωής καθώς και του επιπέδου απασχόλησης μέσω της βέλτιστης εκμετάλλευσης των πλεονεκτημάτων των περιοχών παρέμβασης με απώτερο στόχο την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη της περιοχής της Περιφέρειας.

Οι στόχοι και οι προτεραιότητες του ΠΠΑ Πελοποννήσου, συμβάλλουν σε υψηλό βαθμό στην βιώσιμη ανάπτυξη της Περιφέρειας, στην αρχή της ισότητας, στην απαγόρευση των διακρίσεων, στην ίση μεταχείριση, στην ύπαρξη ίσων ευκαιριών, στην καταπολέμηση των διακρίσεων και στη βελτίωση της κατάστασης των ευπαθών ομάδων και ειδικότερα των ατόμων με αναπηρία.

Βιβλιογραφία

Νόμοι

Ν. 4635/2019 (ΦΕΚ Α/167) «Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις»

Ν. 3852/2010 «Πρόγραμμα Καλλικράτης»

Υπουργικές αποφάσεις

ΥΑ 95189 (ΦΕΚ Β' 3961/16-9-2020)

1η Εγκύκλιος Κατάρτισης Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ) με αρ. πρωτ. 29428/12-3-2020

2η εγκύκλιο (αρ.95189/2020, ΦΕΚ Β' 3961/16.09.2020), «Κατάρτιση και Υποβολή Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων (ΤΠΑ/ΠΠΑ) του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης προγραμματικής περιόδου 2021 - 2025»

3η εγκύκλιο (αρ. 62564/4.6.2021, (ΦΕΚ Β' 2442/2021), «Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου - Κανόνες επιλεξιμότητας δαπανών για τα προγράμματα του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ) 2021-2025»

«Έγκριση Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ) της Περιφέρειας Πελοποννήσου προγραμματικής περιόδου 2021 - 2025», αρ. 141244/24-12-2021

Άρθρα

Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης – 70 χρόνια μετά το σχέδιο Μάρσαλ, ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΑ,

www.ggde-espa.gov.gr/2019/05/10/epa_70_years_after_marshall_plan/

Κατάλογος Πινάκων και Διαγραμμάτων

Πίνακες

Πίνακας 1:	Δαπάνες έρευνας στην Πελοπόννησο, 2003 – 2017, εκ.€	27
Πίνακας 2:	Απασχόληση στον τομέα έρευνας & ανάπτυξης των Περιφερειών.....	28
Πίνακας 3:	Ανάλυση δυνατών και αδύναμων σημείων έξυπνης ανάπτυξης.....	29
Πίνακας 4:	Ανάλυση δυνατών και αδύναμων σημείων πράσινης ανάπτυξης.....	32
Πίνακας 5 :	Άνεργοι ανά Περιφέρειες, έτη 2018-2019.....	34
Πίνακας 6:	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός, ετών 2013-2018.....	35
Πίνακας 7:	Απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης 25-64 ετών (ποσοστό %).....	35
Πίνακας 8 :	Ποσοστό κατάρτισης 2014-2019 (%).....	36
Πίνακας 9 :	Ανάλυση δυνατών και αδύναμων σημείων κοινωνικής ανάπτυξης.....	37
Πίνακας 10:	Ανάλυση δυνατών και αδύναμων σημείων ανάπτυξης υποδομών.....	40
Πίνακας 11:	Εμπορικά στοιχεία Περιφέρειας Πελοποννήσου.....	41
Πίνακας 12:	Αξία αγροτικών προϊόντων 2012-2017 (εκ.€).....	45
Πίνακας 13:	Ανάλυση δυνατών και αδύναμων σημείων ενίσχυσης εξωστρέφειας.....	45
Πίνακας 14:	Κόστος έργων ανά τομέα παρέμβασης (υλοποιούμενα και σε εξέλιξη).....	49
Πίνακας 15:	Κόστος ενταγμένων έργων	50
Πίνακας 16:	Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου : Έξυπνη Ανάπτυξη.....	53
Πίνακας 17:	Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου : Πράσινη Ανάπτυξη.....	54
Πίνακας 18:	Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου : Κοινωνική Ανάπτυξη.....	56
Πίνακας 19:	Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου : Ανάπτυξη Υποδομών.....	57
Πίνακας 20:	Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου : Ενίσχυση Εξωστρέφειας.....	58
Πίνακας 21:	Έργα και δράσεις του αναπτυξιακού στόχου : Υποστήριξη Προγράμματος.....	59
Πίνακας 22:	Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου έξυπνη ανάπτυξη.....	60
Πίνακας 23:	Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου πράσινη ανάπτυξη.....	61
Πίνακας 24:	Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου κοινωνική ανάπτυξη.....	62
Πίνακας 25 :	Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου ανάπτυξη υποδομών.....	63
Πίνακας 26:	Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου ενίσχυση εξωστρέφειας.....	64
Πίνακας 27:	Δείκτες εκροών του αναπτυξιακού στόχου υποστήριξη προγραμμάτων.....	65
Πίνακας 28:	Δυνητικοί δικαιούχοι ανά αναπτυξιακό στόχο.....	65
Πίνακας 29:	Κατανομή προγράμματος σε στόχους.....	66
Πίνακας 30:	Αναλυτική κατανομή προϋπολογισμού.....	67
Πίνακας 31 :	Χρονοδιάγραμμα προγράμματος	68

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1: Μέσος όρος ανέργων τα Α' εξάμηνα ετών 2018 & 2019	34
Διάγραμμα 2: Εξαγωγές ανά Περιφέρεια (εκατ. €)	42
Διάγραμμα 3: Δυναμική τουριστικής δραστηριότητας	43
Διάγραμμα 4: Πληρότητα τουριστικών καταλυμάτων 2014-2018	43
Διάγραμμα 5: Αριθμός διανυκτερεύσεων 2014-2018	44